

UiT Norges arktiske universitet

Handelshøgskolen ved UiT

Intensjon til å spare i aksjer og fond

Betydningen av holdninger, sosiale normer, ressurser og barrierer

Terese Soléng Bertnes

Kristine Hidle Kverneland

Masteroppgave i økonomi og administrasjon, BED-3901, juni 2022

Forord

Denne oppgaven markerer et endt femårig studieforløp på Handelshøyskolen ved Universitetet i Tromsø. Det har vært en lærerik og utfordrende reise og vi går ut av studenttilværelsen med sekken full av erfaringer og nyttig kunnskap. Det å skrive masteroppgave har gått over våre forventninger. Det har vært spennende å dykke ned i forskningsfeltet og gå gjennom prosessen det er å skrive en masteroppgave.

Vi har ikke stått alene i denne prosessen. Vi vil derfor benytte anledningen til å takke vår uvurderlige veileder; professor Svein Ottar Olsen – vi hadde store forventninger til deg som vår veileder med grunnlag i din enorme kompetanse og erfaring. Du har mer enn oppfylt din rolle. Med et smittende engasjement og en sterk faglig formidling har du fått oss til å stole på prosessen. Vi ønsker i tillegg å takke stipendiat Mia Lunde som vår biveileder – takk for at du har tatt deg tid til å gi oss tilbakemeldinger!

Et godt samarbeid både mellom oss to, og med våre veiledere har vært grunnlaget for den positive opplevelsen. Vi har hatt en fantastisk tid som studenter ved Universitetet i Tromsø.

Vi takker med dette for oss!

Tromsø, 1.juni.2022

Kristine Kverneland og Terese Soléng Bertnes

Sammendrag

De lave rentene som koronapandemien førte med seg, har ført til et ytterligere økt fokus på aksje- og fondssparing. Det kan gjøre det mer aktuelt å foretrekke annen sparing fremfor bank. Formålet med denne oppgaven er å kartlegge hvilke faktorer som påvirker individers intensjon til å spare i aksjer og fond. For å besvare problemstillingen valgte vi å ta utgangspunktet i teorien om planlagt atferd (Ajzen, 1991). Vår modell ble utvidet med å inkludere individuelle forhold som mulige årsaker til holdning og intensjon. Enkelte personlighetstrekk og personlige verdier, samt individets evne til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser er argumentert inn i en analysemodell. Modellen ble også utvidet med to faktorer knyttet til kontroll, kunnskap om aksjer og fond og mestring. Bakgrunnen for valg av teori og utvidelse av modell tok utgangspunkt i tidligere studier på temaet individers motiver for sparing fra et sosialpsykologisk perspektiv.

Innsamling av data ble utført via en elektronisk spørreundersøkelse distribuert gjennom LinkedIn og Facebook. Undersøkelsen fikk totalt 325 respondenter, hvor majoriteten er jenter og over halvparten av utvalget sparer i aksjer og/eller fond. Analysen av data ble utført i SPSS og tilleggsprogrammet AMOS. Resultatene fra den eksplorerende- og bekreftende faktoranalysen viste at de fleste begrepene hadde tilfredsstillende reliabilitet og validitet, men ikke alle begrepene tilfredsstilte våre krav til diskriminant validitet.

Resultatene fra vår studie viste at holdning og (atferds)kontroll hadde sterkest forklaringskraft til intensjon til å spare i aksjer og fond. Videre viste resultatene at kunnskap hadde sterk påvirkning på kontroll. Av personlighetstrekkene var det risikotilbøyelighet som hadde størst påvirkning på holdning, mens planmessighet og optimisme viste en svakere sammenheng. Blant verdsettene var det trygghetsfølelse som hadde sterkest påvirkning på holdning, mens materialisme hadde en negativ effekt på holdning til å spare i aksjer og fond.

Funnene i oppgaven bekrefter ikke teorien om planlagt atferd fullt ut, ved at sosiale normer ikke viste signifikant sammenheng med intensjon. Dette kan muligens forklares ved at den største delen av utvalget er kvinner, og at kvinner ikke blir spesiell stimulert til denne form for sparing. Til tross for dette kan studien støtte opp om eksisterende litteratur omkring sparing, og hvilke faktorer som påvirker individets sparevalg. Vårt resultat kan være nyttig for bank- og finansvirksomhet da de får økt innsikt i hvordan de kan nå nye kundesegmenter i sin

markedsføring. Det må tas høyde for utvalgsstørrelsen i tolkningen av resultater, da det primært er hentet inn data fra individer som har en interesse for økonomi.

Sentrale stikkord: Teorien om planlagt atferd, intensjon, holdning, norm, kontroll, sparing

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iii
1.0 Introduksjon	1
1.1 Formål og problemstilling	1
1.2 Oppgavens faglige og praktiske nytteverdi	2
1.3 Oppgavens struktur	3
2.0 Teoretisk rammeverk.....	5
2.1 En begrepsmodell for intensjon til å spare i aksjer og fond	5
2.2 Holdning til atferd	7
2.3 Normer	9
2.4 Ressurser og barrierer.....	11
2.4.1 Kontroll	12
2.4.2 Mestringsevne	13
2.4.3 Kunnskap om aksjer og fond.....	14
2.5 Individuelle verdier	15
2.5.1 Prestasjon	15
2.5.2 Materialisme.....	17
2.5.3 Trygghetsfølelse	18
2.6 Tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser	19
2.6 Personlighetstrekk	21
2.6.1 Risikotilbøyelighet	21
2.6.2 Planmessighet.....	22
2.6.3 Optimisme	24
3.0 Metode.....	26
3.1 Valg av forskningsdesign	26
3.2 Utvalg og prosedyre	26

3.3 Operasjonalisering av begreper	27
3.3.1 Faktisk atferd og intensjon	28
3.3.2 Holdning.....	28
3.3.3 Normer	29
3.3.4 Ressurser og barrierer knyttet til sparing i aksjer og fond	29
3.3.5 Individuelle verdier	30
3.3.5 Tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser	30
3.3.6 Personlighetstrekk	31
3.4 Undersøkelsens troverdighet.....	31
3.4.1 Reliabilitet	31
3.4.2 Validitet.....	32
3.5 Analyse av data	32
3.5.1 Eksplorerende faktoranalyse	32
3.5.2 Bekreftende faktoranalyse.....	33
3.5.3 Korrelasjonsmatrise.....	34
3.5.4 Analyse av strukturmodell (SEM-analyse)	35
4.0 Analyse og resultater.....	36
4.1 Utvalg.....	36
4.1.1 Spareatferd i utvalget	37
4.2 Eksplorerende faktoranalyse	38
4.2.1 Intensjon og holdning.....	39
4.2.2 Normer	40
4.2.3 Ressurser og barrierer.....	41
4.2.4 Verdier.....	42
4.2.5 Personlighetstrekk og tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser	43
4.3 Bekreftende faktoranalyse.....	46
4.4 Korrelasjonsmatrise.....	48

4.5 Testing av hypoteser: Analyse av begrepsmodell (SEM-analyse).....	49
4.5.1 Oppsummerende resultater.....	51
5.0 Diskusjon og konklusjon.....	53
5.1 Begrepsvalidering.....	54
5.2 Holdning og barrierer/kontroll er viktig for å forklare intensjon til å spare i aksjer og fond.....	54
5.3 Sosiale normer forklarer ikke intensjon til å spare i aksjer og fond.....	55
5.4 Personlige verdiers effekt på individets holdning	56
5.5 Personlighetstrekk og fremtidige konsekvenser påvirker holdning	57
5.6 Praktiske implikasjoner	59
5.7 Begrensninger og videre forskning	61
Referanseliste	63
Vedlegg	74
Vedlegg 1: Korrelasjonsmatrise ressurser og barrierer	74
Vedlegg 2: Bekreftende faktoranalyse	74
Vedlegg 3: Spørreskjema	77

Tabelliste

Tabell 1: Krav til modelltilpasning	34
Tabell 2: Deskriptiv statistikk	37
Tabell 3: Andel sparing fordelt på ulike spareformer	38
Tabell 4: Eksplorerende faktoranalyse av holdning og intensjon	40
Tabell 5: Eksplorerende faktoranalyse av normer.....	41
Tabell 6: Eksplorerende faktoranalyse av ressurser og barrierer	42
Tabell 7: Eksplorerende faktoranalyse av verdier.....	43
Tabell 8: Eksplorerende faktoranalyse personlighetstrekk og fremtidige konsekvenser.....	45
Tabell 9: Reliabilitet i eksplorerende og bekreftende faktoranalyse av sentrale begreper.....	47
Tabell 10: Modelltilpasning bekreftende faktoranalyse.....	48
Tabell 11: Korrelasjonsmatrise	50
Tabell 12: Analyse av målemodell.....	50
Tabell 13: Modelltilpasning med alle hypoteser (også de som ikke er signifikant)	51

Figurliste

Figur 1: Begrepsmodell.....	7
Figur 2: Oppsummerende resultater	52

1.0 Introduksjon

Sparing i aksjer og fond blir stadig mer populært, og da koronapandemien brøt ut begynte hele 150 000 nye privatpersoner å investere i enkeltaksjer (Strøm, 2021). Aksjesparingen blant unge har doblet seg i antall brukere de siste årene. En av årsakene til at man har fått et økt fokus på aksjer og fond kan skyldes lav rente i banken og med en økende inflasjon vil man dermed tape penger på å ha de stående på bankkonto (Norges Bank, 2019).

Sammenlignet med resten av Skandinavia har norske husholdninger et betydelig lavere nivå på investeringer i verdipapirer (SSB, 2019). Norske husholdninger ser derfor ut til å fortsatt plassere større deler av sine midler i andre sparemetoder som for eksempel bolig.

Sparing defineres ofte som overskuddet av inntekt over en periode (Eriksson & Hermansson, 2019). Det finnes en rekke ulike tilnærminger som forklarer individers spareatferd generelt, eller hva som er driverne bak intensjonen til å investere i et finansielt produkt som aksjer og fond spesielt (Bongini & Cucinelli, 2019). Ifølge Sullivan & Miller (1996) hevder tradisjonell økonomi at individer investerer for å maksimere formuen, og at man investerer i tro på en potensielt høyere avkastning sammenlignet med andre sparemetoder. Det hevdes at nordmenn har mangel på sparekunnskap, noe som støttes i forskning på manglende kunnskap om renters renter effekt og inflasjon (Nyhus & Refvik, 2016).

Den sosialpsykologiske tilnærmingen er opptatt av å påvise at det må foreligge både visse eksterne og interne forutsetninger, insentiver, motiver, ressurser og barrierer for sparing (Nyhus & Refvik, 2016). På det eksterne nivå kan vi blant annet nevne et lands penge- og finanspolitikk, inflasjonsforventninger og bankens utlånspolitikk. I vår oppgave vil vi derimot rette spesielt fokus mot individuelle holdninger, motiver og begrensninger for sparing.

Tidligere forskning har vist at blant annet holdning (Esenvalde, 2011), ekstern påvirkning og normer (East, 1993; Bonigini & Cucinelli, 2019), faktiske og psykologiske barrierer (Brochado & Mendes, 2021), personlighetstrekk og verdier (Asebedo et al., 2019) påvirker folks spareatferd. Dette er noen av årsakene vi i vår oppgave vil rette søkelyset på.

1.1 Formål og problemstilling

Vår oppgave baserer seg på eksisterende litteratur omkring begrepet sparing med spesielt fokus på sparing i litteraturen om forbrukeratferd (Nyhus, 2017). For eksempel finnes det en rekke artikler som ser på årsaker til pensjonssparing (Gallego-Losada et al., 2021) og

sammenheng mellom økonomisk kompetanse og sparing (Brochado & Mendes, 2021). Likevel er det få publikasjoner som ser isolert på sparing i aksjer og fond i et forbrukerperspektiv (Nyhus, 2017). Vår oppgave kan dermed være med på å utdype tidligere faglig tilnærming til tema. I tillegg til at temaet er lite belyst i teoretisk forskning, er det etter vår kjennskap få publikasjoner som har analysert årsaker til at norske privatpersoner sparer i aksjer og fond. Dette fører oss til oppgavens problemstilling som er:

«Hvilke faktorer påvirker individers intensjon til å spare i aksjer og fond?»

For å besvare vår problemstilling vil vi ta utgangspunkt i teorien om planlagt atferd (heretter TPB). Vi vil fokusere på holdninger, ekstern påvirkning og barrierer/atferdskontroll (Ajzen, 1991; Ajzen & Fishbein, 2005), samt litteratur knyttet til holdninger og intensjon til å spare generelt (Anong & Fisher, 2013; Eriksson & Hermansson, 2019) – og i aksjer og fond spesielt (Bongini & Cucinelli, 2019). I motsetning til flertallet av forbrukerprodukter, gjøres finansielle investeringer og sparing sjeldent impulsivt, ubevisst eller av vane (Sivaramakrishnan et al., 2017). Dermed er TPB et ideelt teoretisk rammeverk for å oppdage driverne bak intensjon om å investere i finansielle produkter som fond og aksjer. Ettersom TPB er brukt som faglig rammeverk for ulike typer atferd og situasjoner (Conner & Armitage, 1998), er det overraskende at teorien nærmest ikke er brukt til å forklare individuelle motiver for sparing i finansielle produkter og tjenester.

I tillegg til holdninger, normer og barrierer vil vi se på hvordan ulike individuelle trekk som for eksempel tilbøyelighet til å ta risiko (Grable, 2000), planmessighet (Letkiewicz & Fox, 2014), grad av optimisme (Nyhus, 2017) og tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser (senere også omtalt som fremtidige konsekvenser) (Jacobs-Lawson og Hershey, 2005) påvirker holdning og intensjon til å spare i aksjer og fond. Vi antar at personlige verdier (Schwartz et al., 2012), som for eksempel prestasjon, trygghetsfølelse og materialisme (Kasser et al., 2004) vil kunne påvirke holdning til sparing.

1.2 Oppgavens faglige og praktiske nytteverdi

Sparing er et tema som de aller fleste tar stilling til og dermed har en holdning til. Man kan derfor se på sparing som et samfunnsaktuelt tema da de fleste berøres av det. Til sammenligning med nabolandene våre Sverige og Danmark viser en rapport fra 2019 at nordmenn er langt svakere til å spare i aksjer og fond (SSB, 2019). På dette tidspunktet sparte

nordmenn mest i bank med fokus på boligsparing. Mange spør seg om årsakene, og det diskuteres om nordmenn blant annet har manglende kompetanse om aksjemarkedet. Derfor er det interessant å undersøke hva som påvirker individer i valget om å spare i aksjer og fond eller ikke.

Det finnes et utvalg av forskning angående ulike former for sparing som for eksempel til pensjon i fond eller husholdningssparing til eksempelvis ferie som er forankret innen forbrukerforskning (Bongini & Cucinelli, 2019). Forskning som kartlegger individuelle årsaker eller motiver til å spare gjennom investeringer er derimot mangelfulle (Esenvalde, 2011). Fra tidligere forskning er kunnskap en gjenganger som en forklarende årsak på hvem som velger å spare i aksjer og fond, hvor økt kunnskap har en positiv effekt på atferden (Letkiewicz & Fox, 2014). Vi vil eksplorere flere årsaker (for eksempel optimisme og fremtidige konsekvenser), for å se om det er andre faktorer som kan forklare individers holdninger og intensjoner knyttet til sparing i aksjer og fond. På et generelt grunnlag kan denne oppgaven være et bidrag til litteraturen med et spesielt søkelys på hvordan holdninger, ressurser og barrierer, sosiale normer, individuelle trekk og personlighet kan påvirke individers intensjon til å spare i aksjer og fond.

Videre kan undersøkelsens funn være en bidragsyter innen bank- og finansvirksomhet. Funnene kan være nyttige for aktører innen bank og finans ved å bidra til hvordan man kan markedsføre sparing i aksjer og fond for å øke kundemassen, samt for å fange opp markedsandeler som kan være interessert i å spare i aksjer og fond. Det vil kunne hjelpe banker i deres strategi- og kommunikasjonsarbeid, blant annet ved å vite hvordan de skal posisjonere seg mot de ulike kundegruppene. Resultatene våre kan og avdekke hva som hindrer folk i å spare, for at bankene videre kan vurdere hva de bør endre på i deres eksterne kommunikasjon for å fange opp disse potensielle kundene.

1.3 Oppgavens struktur

Oppgaven er delt inn i totalt fem kapitler. Første kapittel tar for seg tema for oppgaven, presentasjon av problemstilling og faglig tilnærming. Kapittel to inneholder oppgavens faglige tilnærming, med en introduksjon av sentrale teorier og begreper som er med på å belyse problemstillingen. Kapittel tre presenterer den metodiske forankringen hvor vi vektlegger forskningsdesign, operasjonalisering av begreper samt beskrivelse av analysemodell. Kapittel fire omfatter undersøkelsens resultater, hvor vi presenter en oppsummerende forskningsmodell som er basert på foretatte analyser. I det femte kapitlet

vil vi oppsummere og diskutere funn med utgangspunkt i teori, presentere oppgavens teoretiske og praktiske implikasjoner, oppgavens begrensninger samt komme med forslag til videre forskning.

2.0 Teoretisk rammeverk

Teorien om planlagt atferd (Ajzen, 1991) er et anerkjent rammeverk for å forklare intensjon til atferd på tvers av ulike typer atferd og situasjoner (Fishbein & Ajzen, 2010). All atferd er ikke planlagt, og faktisk menneskelig atferd er komplekst å forklare (Ajzen, 1991). Intensjon skiller seg fra faktisk atferd da den henviser til et individs ønske, plan eller mål om å gjennomføre en spesifikk handling (Ajzen, 1985). I henhold til TPB er intensjon bestemt av holdning, subjektiv norm og oppfattet atferdskontroll (heretter betegnet som kontroll) som er en subjektiv oppfattelse av hvor enkelt en atferd lar seg utføre. TPB er et egnet teoretisk rammeverk for å se på faktorene bak intensjon til å investere i produkter som for eksempel aksjer eller fond. Grunnene til at TPB er godt egnet for å predikere og forklare intensjon til sparing i aksjer og fond, er at atferden sjelden er impulsiv eller ubevisst (Bongini & Cucinelli, 2019). Investeringer blir sett på som en beslutning som ikke er spontan. Det vil derfor kreve at individet reflekterer over sine beslutninger, både når det kommer til forbruk, inntektsstrømmer og egne sparevaner. I vår oppgave har vi derfor valgt å benytte TPB som et utgangspunkt i vårt faglige rammeverk.

I det kommende kapittelet vil vi presentere teorier og sentrale begreper som er relevante for å besvare oppgavenes problemstilling. Til å begynne med vil vi redegjøre for relevante teorier som bidrar til begrepsmodellen sin faglige tilnærming, for å så definere faktorer som påvirker holdning samt andre sentrale begreper knyttet til vår begrepsmodell.

2.1 En begrepsmodell for intensjon til å spare i aksjer og fond

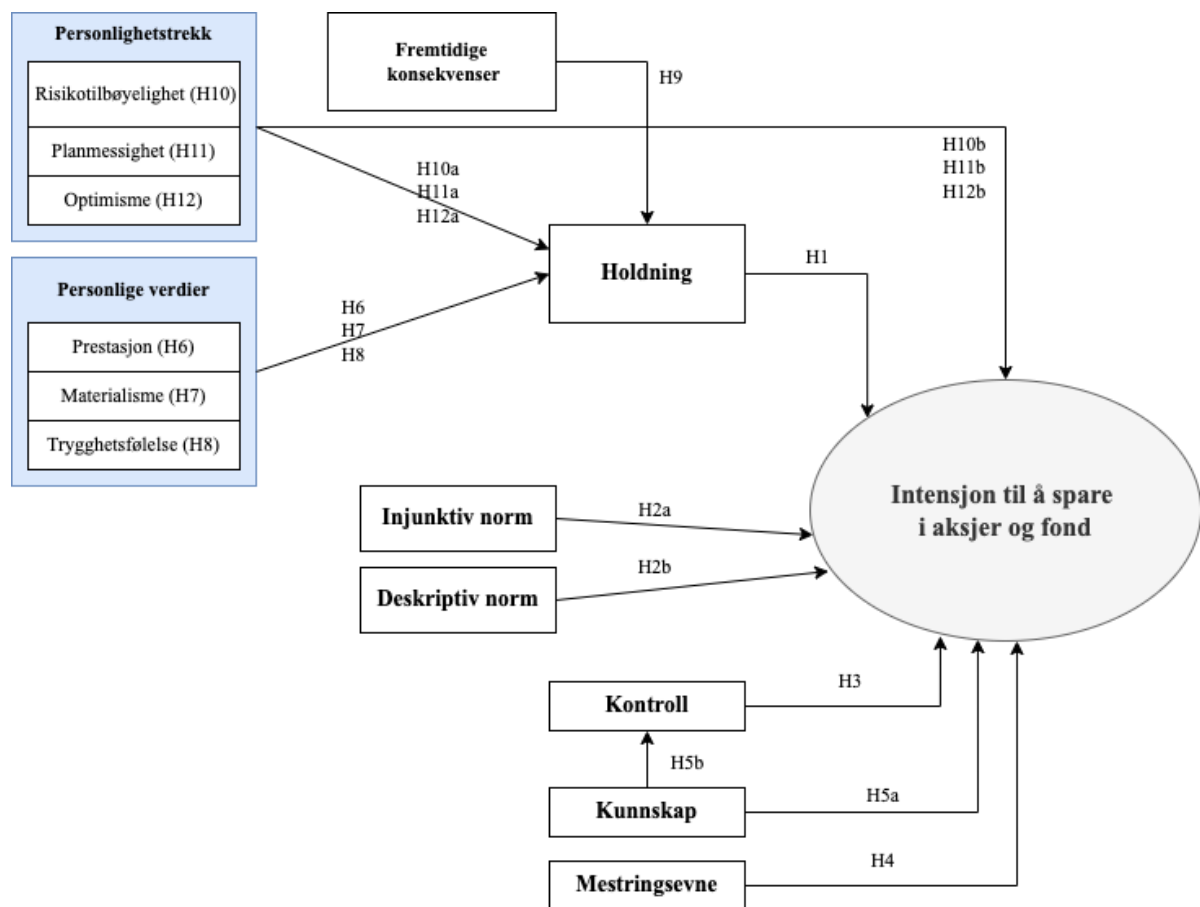
Intensjon til atferd blir beskrevet som hvor motivert et individ er til å gjennomgå eller hvor hardt en er villig til å forsøke for å utføre en bestemt atferd (Ajzen, 1991). Med dette menes individets interesse, ønske, mål og vilje for å utføre atferden. TPB beskriver atferd som noe som i stor grad kan betraktes å være under frivillig kontroll, som betyr at individet selv enkelt kan utføre en atferd eller avstå fra utførelsen. Et individ vil selv evne å danne seg en intensjon om å engasjere seg i en gitt atferd, og intensjonen vil dermed forbli en disposisjon for atferd inntil individet ved en passende mulighet velger å utføre handlingen (Ajzen, 2005). Studier viser at man ved å måle styrken av et individs intensjon til atferd, kan med større nøyaktighet forutsi handlinger. En sterk intensjon der individet har kontroll over atferden, vil individet i stor grad lykkes med å gjennomføre atferden (Beck & Ajzen, 1991). Vi vil i denne oppgaven definere intensjon til atferd som individers motivasjon til å utføre handlingen å spare i aksjer og fond.

Til forskjell fra TPB velger vi å bruke intensjonsbegrepet som den sentrale forklaringsvariabelen. Årsaken til dette er at vi forventer at flere i vårt utvalg kan ha intensjoner om å spare, men har av ulike årsaker ikke foretatt en faktisk sparing i aksjer og fond. Dette kan være noe de senere velger å gjøre eller ikke. En annen årsak til at vi ikke velger spareatferd som den sentrale avhengige variabel i vår studie er at vi i vår oppgave ikke vil måle atferd på et senere tidspunkt etter måling av intensjon slik TPB foreslår (Fishbein & Ajzen, 2010). Intensjon skal årsaksmessig lede til fremtidig spareatferd, et begrep vi ikke tar inn i vår undersøkelse. På den andre siden er faktisk eller tidligere sparing i aksjer og fond relevant å kartlegge i vår oppgave. Derfor vil vi kartlegge og beskrive selvrapportert spareatferd som et underordnet fenomen til intensjon til sparing. Dette gjøres ved at tidligere spareatferd behandles på samme måte som de demografiske variabler vi kartlegger som tilleggsdata i vår studie.

Vår begrepsmodell er en utvidet TPB hvor vi har valgt å legge til noen begreper som Fishbein og Ajzen (2010) definerer som eksterne faktorer, individuelle forskjeller eller generelle motivasjonsfaktorer. De faktorene vi antar kan ha sentral betydning for å forklare variasjon i holdning og intensjon til sparing er risikotilbøyelighet (Grable, 2000), planmessighet (McCrae & John, 1992) og optimisme (Scheier & Carver, 1992) som vi definerer som stabile personlighetstrekk (Costa & McCrae, 1995). Videre trekker vi inn materialisme, prestasjon og trykghetsfølelse (Schwartz et al., 2012) som relativt stabile individuelle verdier. Tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser (Simons et al., 2004) er en av variablene vi har valgt å utvide vår modell med, ettersom tidligere forskere har funnet at tidshorisont er sterkt assosiert med sparing. Personer med kort tidshorisont vil vanligvis spare mindre enn individer som planlegger lengre fram i tid (Nyhus, 2017). Det hevdes også at individer med lengre tidshorisont har større sannsynlighet til å nå sine sparemål.

Holdning blir blant forskere ansett som en av de mest sentrale faktorene for å forklare individers intensjon og atferd (Fishbein & Ajzen, 2010). Dette gjelder også når det kommer til et individs sparing (Nyhus, 2017). En rekke studier viser at holdning ikke fungerer perfekt som mellomliggende variabel (mediator) mellom holdning og intensjon (Fishbein & Ajzen, 2010). Ikke alle studier som studerer sammenhengene mellom personlighet, personlige verdier og atferd inkluderer holdning og intensjon. Vi åpner derfor opp for mulige direkte relasjoner mellom individuelle trekk og intensjon i begrepsmodellen. Når det er nevnt vil vi i vår teoretiske fremstilling ikke vektlegge at det for eksempel kan være teoretiske argumenter for at mange av de «eksterne» relasjonene kan være både direkte og indirekte i henhold til

begrepene i TPB. Med dette lagt til grunn har vi kommet frem til følgende begrepsmodell (figur 1).

Figur 1: Begrepsmodell

2.2 Holdning til atferd

Holdning omhandler individers evaluering av atferden og hvorvidt evalueringen av atferden er positiv eller negativ og om den er gunstig eller ikke (Ajzen, 1991). I evalueringen av et holdningsobjekt, vil et individ evaluere objektet basert på ulike antakelser en har om objektet. I henhold til TPB blir holdning til atferd påvirket av individets antakelser om hvilke konsekvenser atferden kan føre til. Antakelsene individer har om en gitt atferd kan være negativ eller positiv. Intensjon påvirkes ofte av holdning, og intensjon er dermed ofte en konsekvens av sterke holdninger (Ajzen, 2005). Et individ kan ha sterke holdninger til å spare i aksjer og fond, og vil dermed skape en intensjon om å engasjere seg i atferden og faktisk atferd skjer dermed som et resultat av en sterk intensjon.

Holdning kan defineres som mål på ulike kognitive og affektive komponenter av respons (Ajzen, 2005). Hvorav affektiv respons omhandler et individs følelser som er knyttet til et

holdningsobjekt, som kan være følelser som oppstår ved sparing i aksjer og fond i form av frykt, glede eller spenning. Kognitiv respons omhandler kunnskapen eller oppfatningen et individ har gjennom informasjon fra ulike kilder eller gjennom direkte erfaringer. Et individ kan eksempelvis ha egne negative følelser knyttet til sparing i aksjer og fond som da er en affektiv respons, men samtidig vite at det er lurt på sikt å spare på denne måten som da er kognitiv respons. Disse to samlet vil gjøre at individet har et ønske om å faktisk spare i aksjer og fond, som da er atferdsintensjonen. Vi vil i denne oppgaven definere holdninger som summen av holdninger som positive eller negative (affektive) og antakelser (kognitivt) som er uttrykt når individer skal gjøre en evaluering av sparing i aksjer og fond.

Kognitiv respons kan også omtales som spesifikke refleksjoner og tanker et individ har rundt et holdningsobjekt (Insko & Schopler, 1967). En gunstig holdning kan basere seg på tanker et individ har gjort seg opp om sparing i aksjer og fond, for eksempel at du potensielt kan få en mye bedre avkastning enn hva du ville fått på en vanlig sparekonto. Dette kan føre til at individet tenker at sparing i aksjer og fond er positivt. Samtidig kan det være ugunstige holdninger knyttet til sparing i aksjer og fond, som omhandler at det innebærer høyere risiko for å potensielt tape penger enn dersom man sparer pengene i banken. Disse holdningene kan stamme fra blant annet graden av kunnskap omkring temaet. Et individs generelle holdninger knyttet til aksjer og fond i tillegg til noen andre faktorer vil utgjøre et individs totale vurdering.

Det finnes en utstrakt forskning som påviser en klar positiv sammenheng mellom holdning og intensjon til en rekke ulike typer atferd innenfor rammen av TPB (Conner & Armitage, 1998; Fishbein & Ajzen, 2010). Likevel finnes også studier som påviser at holdninger ikke alltid leder til intensjon generelt, og atferd spesielt (ElHaffar et al., 2020). Som nevnt tidligere er det få studier som har studert den spesifikke sammenhengen mellom holdning og intensjon til sparing i aksjer, fond og lignende finansielle ressurser (Satsios & Hadjidakis, 2018).

Det finnes enkelte studier som forklarer ulike motiver for individuell og familiær sparing hvor holdning til sparing inngår som en av mange forklaringsfaktorer (Canova et al., 2005; Otto, 2013; Nyhus, 2017). Sammenhengen mellom generell holdning til å spare og spareatferd er påvist i enkeltstudier, for eksempel av Nizar et al. (2021) som viste at blant annet holdninger hadde en signifikant påvirkning på studentenes intensjon om å spare. Med utgangspunkt i generelle funn som påviser en klar positiv sammenheng mellom holdning og intensjon generelt (Conner & Armitage, 1998), og med noe empirisk støtte i studier om sparing

(Bongini & Cucinelli, 2019) forventer vi at individer med gunstige holdninger til å spare i aksjer og fond, vil og ha en positiv innstilling og motivasjon til å spare i aksjer og fond. Vi vil dermed utlede følgende hypotese:

H1: Holdning til sparing i aksjer og fond har en positiv effekt på intensjon til sparing i aksjer og fond

2.3 Normer

I følge Ajzen (1991) består subjektiv norm av normativ tro og subjektiv norm. Subjektiv norm kan defineres som hva indre krets til et individ mener om en gitt atferd (Ajzen, 1991), samt subjektive følelser som knyttes til hvilke handlinger som oppfattes som en moralsk forpliktelse eller som et ansvar (Ajzen, 1991; Tuu et al., 2008). Normative forventninger omhandler individers subjektive oppfatning av et sosialt press blant ens sosiale krets. Med andre ord en ytre påvirkning som potensielt vil kunne påvirke oppfatningen til et individ om han eller hun burde spare i aksjer og fond eller ikke. Det hevdes at konseptualiseringen av norm avhenger av en mer omfattende tilnærming enn den tilnærmingen TPB har, og det finnes forskning som gjør et skille mellom deskriptiv og injunktiv norm (Cialdini et al., 1990). Vi vil i denne oppgaven ta for oss deskriptive og injunktive normer for å forklare normers påvirkningen på intensjon.

Deskriptiv norm beskrives som den faktiske og observerbare frekvensen av andres atferd, hvor individet vil trekke en slutning om hva den sosiale normen for en spesifikk atferd er etter å ha observert andres atferd (Cialdini et al., 1990; 1991). Dette kan være en oppfatning av hvor mange, og hvem som har valgt å spare i aksjer og fond, eksempelvis om venner eller familiemedlemmer gjør det. Injunktive normer er definert som et individs oppfattelse av hva andre foretrekker eller godtar at en skal gjøre. Dette er analogt med TPBs subjektive norm som tar opp at man har søkelys på presset eller forventninger som kommer fra individets referansegruppe, som kan bestå av venner, familie eller andre individet bryr seg om (Ajzen, 1991; Yanovitzky & Rimal, 2006). En sosial innflytelse som påvirker intensjon til å spare i aksjer og fond kan være dersom familiemedlem eller andre i sin sosiale krets ønsker at en skal spare i aksjer og fond, istedenfor å spare på en vanlig bankkonto. Det sentrale skillet mellom injunktiv og deskriptiv norm handler om at deskriptiv norm står for den oppfattede frekvensen av en atferd, mens injunktive normer beskriver hva som er antatt som en akseptabel atferd. Vi vil derfor i vår undersøkelse inkludere både eksterne forventninger fra andre sentrale

mennesker (injunktiv norm) og i hvilken grad andre sentrale mennesker sparer i aksjer og fond (deskriptiv norm).

Tidligere forskning har vist at både injunktiv og deskriptiv norm påvirker intensjon i ulike sammenhenger eller kontekst (Conner & Armitage, 1998; Satsios & Hadjidakis, 2018). Det er også påvist i individets valg om å spare i aksjer (East, 1993). Samtidig er det vist at dersom venner og kjente snakker negativt om å investere i et aksjefond vil individet bli mer kritisk og i mindre grad tilbøyelig til å investere i aksjefondet (Schmidt, 2010). Studier har også vist at positive injunktive normer har en påvirkning på spareatferd (Widyastuti et al., 2016).

Injunktiv norm vil eksistere blant annet ved at det er en forventning av samfunnet at vi skal spare til pensjon privat (Gallego-Losada et al., 2021). Forskning viser at man blir påvirket av andres handlinger (deskriptive normer), og vi kan derfor anta at sosial påvirkning vil ha en effekt på spareintensjon (Cialdini, 2001). Når andre rundt en ser på det som normalt å foreta seg sparing, vil en gjerne spare selv. Ferske tall viser at nesten halvparten av den norske befolkningen over 18 år sparer i fond, noe som knytter sosiale normer til sparing, da det blir sett på som normal atferd å spare i fond (Verdipapirfondets forening, 2021). Likevel finnes det forskning som viser at injunktiv norm har større betydning enn deskriptiv norm til å forklare variasjonen i pensjonssparing (Croy et al., 2010).

Det er derimot minimal litteratur angående hvorvidt det er vanlig å spare i aksjer og fond. Vi vil dermed undersøke om deskriptive og injunktive normer er noe som påvirker individets intensjon til å spare i aksjer og fond. Det foreligger forskning som sier at personlig økonomi er et sensitivt tema som flere unngår å snakke om, selv innad i ens familie eller med sin partner (Romo, 2011; Atwood, 2012). Litteraturen er dermed noe tvetydig ettersom det er vanskelig å la seg påvirke av de sosiale normene dersom det er et tema som ikke snakkes om. Vi velger likevel å støtte våre hypoteser på den utbredte forskningen som sier at sosiale normer påvirker spareatferd. Vi antar at dersom et individ tenker at mange sparer i aksjer og fond, eller at individet oppfatter at ens sosiale krets er positive til det, vil individet ha en sterk intensjon til å spare i aksjer og fond. Vi utleder dermed følgende hypoteser:

H2a: Injunktiv norm har en positiv effekt på intensjon til å spare i aksjer og fond

H2b: Deskriptiv norm har en positiv effekt på intensjon til å spare i aksjer og fond

2.4 Ressurser og barrierer

Teorien om planlagt atferd (Ajzen, 1991) inneholder et begrep som inkluderer en generell atferdskontroll eller mer spesifikt tilgang på konkrete ressurser, tilretteleggende forhold samt barrierer og atferdskontroll (Zolait, 2014). Oppfattet generell atferdskontroll blir gjennom TPB definert som graden av mulighet og kontroll et individ har over å gjennomføre atferden (Fishbein & Ajzen, 2010). Oppfattet atferdskontroll var ikke en del av teorien om begrunnet atferd, men ble lagt til i teorien om planlagt atferd ettersom ikke all atferd er under kontroll (Ajzen, 1991).

Poenget med oppfattet atferdskontroll er å kunne forklare forhold som individet ikke har full kontroll over. Med andre ord forhold som enten tilrettelegger for eller hindrer atferd. Det er ulike barrierer som derfor kan hindre direkte atferd, og dermed er atferdskontroll basert på at et individs atferd avhenger av motivasjonen som er intensjon, og evnen til utførelse som er atferdskontroll (Ajzen, 1991). Tilgang på ressurser kan virke både fremmende og hemmende for atferd. Eksempelvis kan individers manglende kunnskap om aksjer og fond tenkes å gi negative holdninger knyttet til det, ettersom det virker vanskelig å utføre atferden (Nordnet, 2015). Dette vil medføre at intensjonen til å spare i aksjer og fond vil være svak. På en annen side vil tilstrekkelig kunnskap være en ressurs som tilrettelegger for at atferden kan utføres. Barrierer kan bidra til å motarbeide at en atferd blir utført, mens tilretteleggende forhold vil bidra til at atferden kan utføres.

Terry og O'Leary (1995) argumenterte for at atferdskontroll kan deles inn i eksterne og interne faktorer. For eksempel er det mulig å definere oppfattet atferdskontroll til å omfatte de eksterne faktorene, og selvsikkerhet til å handle om de interne kontrollfaktorene (Kiriakidis, 2017). Intern kontroll vil til forskjell fra oppfattet atferdskontroll være ens individuelle evner som en selv har kontroll på, som kan påvirke for eksempel individers mestringsevne (Bandura, 1977). Med utgangspunkt i TPB velger vi i vår oppgave å skille mellom tre ulike barrierebegreper. I vår oppgave har vi valgt ut tre begreper som kan knyttes til sparing i aksjer og fond. Det første vi vil definere er et kontrollbegrep som vil fange opp de generelle og eksterne faktorene. Den andre dimensjonen fokuserer på mestringsevne (self-efficacy) og inkluderer de interne faktorene. Til slutt vil vi se spesielt på kunnskap om sparing i aksjer og fond som et eget begrep.

Sparing i aksjer og fond vil være avhengig av faktorer som kontroll, kunnskap og mestringsevner, og disse kan oppleves både som en barriere eller være tilretteleggende for

atferden (Brochado & Mendes, 2021). Dersom et individ har manglende økonomisk overskudd, vil effekten være hemmende og gjøre det umulig for individet å utføre atferden om sparing på nåværende tidspunkt. Det vil være nødvendig å identifisere barrierer og tilretteleggende forhold for å kunne vurdere kontrollen individer har over egen atferd. I denne oppgaven er tilretteleggende forhold definert som et hjelpemiddel for atferd i form av at individet har nødvendige ressurser og dermed mulighet til å spare i aksjer og fond, noe som vil ha en positiv effekt på intensjon til sparing i aksjer og fond. Barrierer på den andre siden vil ha en motvirkende effekt på atferden, og en negativ effekt på intensjonen.

2.4.1 Kontroll

Kontroll baserer seg på individets subjektive oppfatning av mulige barrierer for atferd, som handler om hvor tilgjengelig ressurser og muligheten for å utføre en atferd er (Zolait, 2014). Kontroll vil i denne oppgaven refereres til i form av eksterne ressurser, tilretteleggende forhold samt barrierer. Begrepet er i de fleste studier synonymt med opplevd atferdskontroll, mens andre (Terry & O’Leary, 1995; Bandura, 1997) velger som tidligere nevnt å dele det opp i kontroll og selvsikkerhet/mestringsevne. Noe vi også har valgt i vår oppgave. Sparing ble tidligere definert som et inntektsoverskudd (Eriksson & Hermansson, 2019). En husholdning med en høyere grad av inntekt vil derfor ha en styrket evne til å kunne spare (Amari et al., 2020). Et overskudd av inntekt vil derfor være en tilretteleggende faktor for sparing i aksjer og fond. På en annen side vil manglende overskudd være en hemmende effekt for sparing i aksjer og fond, og vil være en barriere som gjør det umulig å utføre atferden. En annen ekstern faktor som er utenfor individets kontroll kan eksempelvis være renter, da dette er noe som vil påvirke manges evne til å spare (Norges Bank, 2019). Reduserte renter vil ha en tilretteleggende effekt på sparing da det gir et høyere overskudd for individer med lån. Samtidig vil økte renter bidra til at individer får redusert sitt overskudd, noe som vil skape en barriere for hvor mye en kan spare. I denne oppgaven vil vi definere kontroll som individers oppfatning av egen kontroll over eksterne faktorer som kan påvirke deres mulighet til å spare i aksjer og fond.

Oppfattet atferdskontroll har i TPB-rammeverket både en direkte effekt på atferden samt en indirekte effekt gjennom intensjonen (Ajzen, 1991; Fishbein & Ajzen, 2010). Den direkte effekten av opplevd atferdskontroll til atferd er individets faktiske kontroll. Det innebærer at dersom individet oppfatter at de har de nødvendige ressursene, er det høy sannsynlighet for at de faktisk gjennomfører atferden (Terry & O’Leary, 1995). Individer som har tilgang på både

nødvendige ressurser og har muligheter til å spare i aksjer og fond vil mest sannsynlig ha en sterk intensjon knyttet til atferden da det oppfattes som oppnåelig (Ajzen, 2005). Det finnes utstrakt forskning som påviser at atferdskontroll påvirker intensjon eller andre sentrale motiver for atferd i ulike sammenhenger (Conner & Armitage, 1998; Fishbein & Ajzen, 2010).

Et individ som oppfatter det enkelt å spare i aksjer og fond ved å tenke at barrierene er lave og at en innehar nødvendige ressurser vil dermed ha en sterk kontroll, som øker sannsynligheten for å faktisk spare i aksjer og fond. Vi utleder dermed følgende hypoteser:

H3: Kontroll har en positiv effekt på intensjonen til å spare i aksjer og fond

2.4.2 Mestringsevne

Mestringsevne (self-efficacy) er definert som individers vurdering av hvor godt man utfører en spesifikk atferd (Bandura, 1982). Mestringsevne rommer selvsikkerhet (self-confidence) som innebærer troen et individ har på evnen til å utføre en prestasjon (Bandura, 1994). Dette kan eksempelvis være hvorvidt et individ har tro på sine evner til å opprette en spareavtale. Vi velger å se på begrepet mestringsevne for å forklare individets evne til å spare i aksjer og fond. Videre antar vi at vurdering av egne evner vil påvirke individers spareatferd. I denne oppgaven vil vi referere til mestringsevne som individets vurdering og tro på egne evner.

Selvsikkerhet er et viktig sparemotiv, som handler om at man sparer for å øke sin selvtilit og føle mestring (Canova et al., 2005). En av de viktigste årsakene til selvsikkerhet er tidligere erfaringer. Dersom et individ oppnår et sparemål, vil det kunne ha en positiv effekt på fremtidige sparemål. Et oppnådd sparemål vil kunne gi en følelse av mestring som gir individet selvtilit, som igjen kan drive individet til en høyere mestringsevne, ved å enten opprettholde eller øke sparingen fremover. Det har også vist seg at selvtilit er viktig for å faktisk velge å utføre en atferd (Brochado & Mendes, 2021). Erfaringer har vist seg å kunne påvirke fremtidig intensjon, og dersom man har negative erfaringer rundt kjøp av aksjer og fond vil dette kunne prege holdningen til aksjer og fond i negativ retning (Perry & Morris, 2005). Det kan eksempelvis være hvis et individ har tapt penger ved kjøp av aksjer tidligere, vil det kunne svekke intensjonen til å spare i aksjer og fond i fremtiden. På den andre siden kan positive erfaringer ha en positiv effekt på mestringsevnen som igjen styrker intensjonen.

Tro på egne evner kan også styrkes ved at noen individet gjenkjenner seg ved mestrer atferden (Bandura, 1994). Dersom noen i individets krets har lyktes med aksje- og

fondssparing kan det øke individets tro på egen mestring i denne atferden, på denne måten påvirkes individets mestringsevne av sosiale normer. Vi vil i denne oppgaven anta at et individ som har opplevd mestring vil inneha selvtillit som dermed vil føre til økt mestringsevne. På den andre siden vil vi anta at individer som ikke har opplevd mestring unngår å spare grunnet lav tro på at man får det til. Mestringsevne vil derfor kunne sees på som fremmede for sparing i aksjer og fond. Vi utleder følgende hypotese:

H4: Mestringsevne vil ha en positiv effekt på intensjonen til å spare i aksjer og fond

2.4.3 Kunnskap om aksjer og fond

Som det fremgår av diskusjonen over kan kunnskap defineres som en årsak til mestring. I vår oppgave vil vi derimot definere det som et sidestilt begrep til mestring; som en annen form for interne ressurser eller barrierer. Kunnskap er sentralt når det kommer til følelsen av kontroll (Zolait, 2014). Kontroll er relatert til individets oppfatning av hvor tilgjengelig nødvendig ressurser er, som for eksempel kunnskap, samt muligheter som kreves for å kunne utføre en bestemt handling. Grable og Lytton (1997) fant at kunnskap om investeringer er positivt relatert til spareatferd, og forskning fant også at kunnskap om investeringer kan ha en signifikant påvirkning på kvaliteten av individers investeringsavgjørelser (Jacobs-Lawson & Hershey, 2005). Individer kan opparbeide seg kontroll gjennom å tilegne seg nødvendig kunnskap (Rutherford & DeVaney, 2009). En kan innhente kunnskap om aksjer og fond gjennom egenutdanning ved bruk av tidligere erfaringer og analyser, eller ved å ta kontakt med eksterne kilder som banken, familiemedlemmer eller venner for å innhente råd (Elmerick et al., 2002). Dette er et likhetstrekk mellom kunnskap og mestring ved at begge påvirkes av tidligere erfaringer, og kunnskap har i tidligere forskning blitt relatert til mestring (Heckman & Grable, 2011).

Forskning hevder at investeringer i aksjer og fond er en aktivitet som har større betydning, og krever ytterligere kunnskap enn det gjør ved å kun ha en vanlig sparekonto (Copur & Gutter, 2019). Det kan tenkes at individer med høy kunnskap om investeringer i aksjer og fond, er mer komfortabel når det kommer til å faktisk spare i aksjer og fond (Brochado & Mendes, 2021). Kunnskap kan dermed sees på som en intern ressurs, da mangel på kunnskap vil kunne motvirke atferden og være en barriere. Dette basert på at individer med manglende kunnskap om aksjer og fond kan tenkes å ha negative assosiasjoner knyttet til denne formen for sparing. Da vil kanskje sparing på en vanlig sparekonto uten risiko foretrekkes. Økonomisk kunnskap blir sett på som en viktig faktor for å ta gode valg og beslutninger knyttet til økonomi, og

forbrukere som innehar god økonomisk kunnskap har et bedre utgangspunkt for å ta gode beslutninger knyttet til personlig økonomi (Perry og Morris, 2005).

I denne oppgaven vil vi se på manglende kunnskap om aksjer og fond som en motvirkende faktor for sparing i aksjer og fond, samtidig som tilstrekkelig kunnskap kan ha en fremmende effekt. Vi ønsker også å undersøke hvorvidt kunnskap om aksjer og fond har en effekt på kontroll. Dette fører oss til følgende hypoteser:

H5a: Kunnskap om aksjer og fond har en positiv effekt på intensjonen til å spare i aksjer og fond

H5b: Kunnskap om aksjer og fond har en positiv effekt på kontroll

2.5 Individuelle verdier

Schwartz (1992) definerte de grunnleggende verdiene som mål som fungerer som veiledende prinsipper for et individ eller en gruppe. Målene er transsituasjonelle med varierende grad av betydning. De grunnleggende verdiene er systematisert, og skal kunne bidra til å forklare et individs holdninger og atferd (Swartz et al., 2012). I henhold til TPB er individuelle verdier bakgrunnsvariabler som vil kunne påvirke atferd gjennom innflytelsen de har på individets oppfatninger og holdninger (Ajzen, 1991). Siden individuelle verdier forklarer holdning er det relevant å se på hvorvidt ulike verdier kan være med på å forklare individers holdning til et objekt, som sparing i aksjer og fond. I denne oppgaven vil vi ta for oss tre sentrale verditrekk, som vil være mediert av holdning (Ajzen & Fishbein, 2005).

I denne oppgaven vil vi definere verdier som hva som er viktig for den enkelte i livet, hvor hvert individ vil inneha ulike verdier med forskjellig grad av viktighet (Schwartz et al., 2012). Viktigheten av en verdi vil være varierende, og en verdi kan være svært viktig for et individ og helt likegyldig for et annet. For å identifisere verdier har vi forholdt oss til Schwartz et al. (2012) sine 19 verdier, hvor vi argumenterer for ulike verdsett som kan knyttes til holdninger til å spare i aksjer og fond. Vi vil argumentere for verdsettene prestasjon, materialisme og trygghetsfølelse og knytte disse opp mot et individs holdning, ettersom vi antar at disse verdsettene vil være mest relevante for å besvare vår problemstilling.

2.5.1 Prestasjon

Prestasjon er et verdsett som setter søkelys på graden av suksess i henhold til sosiale standarder (Schwartz et al., 2012). Individer som har prestasjon som en verdi vil søke andres

aksept for suksess og bidrar gjerne til konkurranse. De ønsker å prestere bedre enn andre i sin atferd. En følelse av prestasjon inkluderer troen på å kunne oppnå suksess, at man er motivert og optimistisk samt har selvtillit (Bandura, 1997; 2006; Lown, 2011). Vi vil i vår oppgave anta at individer med prestasjon som verdisett vil kunne foretrekke å spare i aksjer og fond, med bakgrunn i den personlige suksessen det kan føre til.

Følelsen av prestasjon er godt utbredt i litteraturen om sparing gjennom begrepet finansiell følelse av prestasjon (financial literacy). Begrepet påvirkes av individets håndteringsevne av ulike økonomiske situasjoner uten å bli overveldet (Amatucci & Crawley, 2011; Mindra & Moya, 2017). Ettersom at aksje- og fondsmarkedet er svingende, vil det være viktig å kunne håndtere usikkerheten det medfører følelsesmessig. En høyere grad av kognitive muligheter har en positiv effekt på mestring (Tang, 2021), som individets evne til å behandle informasjon og løse oppgaver. Dette kan i vårt eksempel være å sette seg inn i risikoprofilen til fondet eller aksjen og faktisk klare å inngå en spareavtale. Det er også vist gjennom forskning at finansiell mestringsfølelse har en direkte forklaringskraft på spareatferd (Asebedo et al., 2019). En følelse av prestasjon kan også være med på å forklare sparemotivet autonomi, som omhandler blant annet å få aksept fra andre og være finansielt uavhengig (Canova et al., 2005).

Verdien prestasjon kan også relateres til individers mestringsfølelse (Parkinson et al., 2017). Tidligere studier viser en sammenheng mellom disse begrepene, ettersom prestasjon oppnås gjennom ferdigheter i tråd med mestringsfølelse. Vi undersøker mestringsevne i form av individers vurderinger av egne evner til mestring, ikke om individet faktisk mestrer. Det vil derfor være nærliggende å tro at individer som har prestasjon som verdisett gjerne vil strebe etter å føle på mestring, og at begge disse begrepene kan ses i sammenheng med sparing i aksjer og fond.

Ettersom finansiell mestringsfølelse har en direkte forklaringskraft på spareatferd, vil det være relevant å se om verdisettet prestasjon kan ha en direkte positiv effekt på holdningen til å spare i aksjer og fond. I denne oppgaven vil vi anta at individer som verdsetter prestasjon kan ha en gunstig holdning til å spare i aksjer og fond, ettersom man kan oppnå personlig suksess gjennom avkastning. Vi utleder derfor følgende hypoteser:

H6: Prestasjon har en positiv effekt på holdninger til å spare i aksjer og fond

2.5.2 Materialisme

Mange sparer for å kunne skaffe seg hus, bil, hytte, båt og andre materielle goder eller luksus i fremtiden (Watson, 2003). Det finnes mye ulik forskning om materialisme. Noen ser på materialisme som et sosiokulturelt fenomen som innebærer at noen samfunn kan være mer materialistiske enn andre (Larsen et al., 1999), mens andre velger å definere materialisme som et personlighetstrekk (Belk, 1985). Materialisme kan også defineres som et verdsett som omhandler å få makt gjennom å få kontroll over materielle og sosiale ressurser (Schwartz et al., 2012). Det kan være å opparbeide status, image og makt gjennom å skaffe seg materialistiske eiendeler (Kasser et al., 2004). Begrepet kan også defineres som i hvilken grad et individ bruker disse eiendelene til å opparbeide sitt selvbilde (Shrum et al., 2013). Materialisme forteller om kontroll over de materielle ressursene, og muligheten til å kontrollere hendelser gjennom disse. For individer som har materialisme i sitt verdsett er det viktig å tilegne seg materielle goder og anskaffelse av rikdom (Schwartz et al., 2012). Vi vil i likhet med Schwartz et al. (2012) og Richins og Dawson (1992) velge å se på materialisme som et verdsett, hvor vi vil definere materialisme som individets oppfatning om de materialistiske eiendelens betydning i ens liv, samt kontrollen over dem (Wang & Wallendorf, 2006).

Materialistisk atferd vil ifølge Shrum et al. (2013) ikke bare beskrive selve handlingen med å spare i aksjer og fond, men også forvaltningen av eiendelene. Et viktig motiv i materialisme er å oppnå selvtilfredshet. Selvtilfredshet og selvfølelse er to viktige sparemotiver (Canova et al., 2005). Selvtilfredshet er materialistisk drevet ved å gi tilfredsstillende og goder som igjen skal øke livskvaliteten. Et sparemotiv for å øke selvfølelse kan også være materialistisk gjennom å bedre individets selvbilde.

Forskning har vist at materialistiske individer setter prestasjon høyt, og er dårlige til å budsjettere penger (Lemrová et al., 2014). Det hevdes at mennesker som kun fokuserer på materialisme og egen velferd, vil gjøre hva som trengs for å tilegne seg mer penger. Dette kan indikere at disse individene vil velge sparemetoder som aksjer og fond fremfor banksparing dersom de sparer, ettersom det kan øke deres formue. Denne atferden kan knyttes til sparemotivet om spekulasjoner, som handler om å tjene penger på å spekulere (Conova et al., 2005). En annen studie avdekket at personer med et materialistisk verdsett har gunstige holdninger til forbruk fremfor sparing (Watson, 2003). Samme studie viste også at personer som var lave på materialisme hadde høyere sannsynlighet for å spare i aksjer og fond.

Med disse sparemotivene lagt til grunn kan det være aktuelt å se på hvorvidt materialisme egentlig fører til sparing ettersom det er de materialistiske eiendelene som er målet. Dette med bakgrunn i deres gunstige forhold til forbruk, som gjør at de heller ønsker å bruke penger fremfor å spare. I vår oppgave antar vi at individer som er materialistiske vil ha ugunstige holdninger til å spare i aksjer og fond. Det har ført oss til følgende hypotese:

H7: Materialisme kan ha en negativ effekt på holdning til sparing i aksjer og fond

2.5.3 Trygghetsfølelse

I artikkelen fra Schwartz et al. (2012) blir verdsettet trygghetsfølelse (security) definert gjennom begreper som trygghet, harmoni og stabilitet. Begrepet blir videre separert i personlig trygghetsfølelse og trygghetsfølelse i samfunnet. Personlig trygghetsfølelse handler om å unngå farer, som for eksempel sykdom og gjeld. Individer som verdsetter trygghet, vil foretrekke sikre omgivelser fremfor å ta risiko. I denne oppgaven definerer vi trygghetsfølelse som viktigheten av personlig trygghet.

Det finnes ulike sparemotiv som kan være sentrale for individer som verdsetter trygghet (Canova et al., 2005). Deriblant å unngå gjeld, ettersom gjeld innebærer risiko. Et annet sparemotiv kan være å spare til pensjon for å sikre en bedre fremtid og pensjonisttilværelse. Det å spare i tilfelle uforutsette hendelser eller for dårligere tider, er også sparemotiver som er påvirket av trygghetsfølelse. Usikkerhet rundt egen inntekt vil kunne føre til økt sparing, samtidig kan det da være mer aktuelt å spare på en vanlig sparekonto hvor du har pengene lettere tilgjengelig fremfor i aksjer og fond (Sandmo, 1970). Sikkerhet er et sparemotiv i seg selv gjennom å spare for å oppnå en finansiell sikkerhet.

Det finnes flere motiver for å spare når man søker trygghetsfølelse, og individer som søker trygghet kan ha en eller flere årsaker til å spare. Hvordan de velger å spare er etter vår kjennskap mindre belyst, men vi vet at de som søker trygghet vil unngå fare (Canova et al., 2005). Dette kan komme i konflikt med å spare i aksjer og fond, da det innebærer en fare for å tape deler av eller hele det investerte beløpet (Verdipapirforetakenes forbund, 2015). Individer som søker trygghet vil gjerne ha en lavere grad av risikotilbøyelighet (Roccas et al., 2002). Det kan derfor sees en sammenheng mellom verdien trygghet og personlighetstrekket risikotilbøyelighet som er et fenomen vi senere i oppgaven vil undersøke. Individer som verdsetter trygghet, vil høyst sannsynlig velge mindre risikofylte investeringer ved sparing.

Dette kan begrunnes ved at opplevd risiko er en subjektiv forventning om tap i noen aspekter som eksempelvis kjøp av aksjer og fond (Asandimitra et al., 2021).

Dette kan føre til at individer som søker trygghet i mindre grad vil være tilbøyelig til å velge sparing i aksjer og fond. Samtidig vil sparing til pensjon være et langsiktig sparemål som for mange er viktig for å sikre seg en tryggere økonomisk fremtid (Canova et al., 2005), hvor fond er en vanlig metode. Det kan skape positive holdninger til fondssparing for de som søker fremtidig sikkerhet, dersom individet har en viss grad av risikotilbøyelighet. Høy grad av trygghetsfølelse vil ifølge forskningen vi har brukt påvirke individets holdning til å spare i aksjer og fond, men vi stiller oss åpne til at det både kan påvirke i positiv eller negativ retning. Vi utleder dermed følgende hypotese:

H8: Høy grad av trygghetsfølelse vil påvirke holdningen til sparing i aksjer og fond

2.6 Tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser

På samme måte som mange foretrekker å leve her og nå, er det andre som i større grad tar hensyn til fremtidige og langsiktige konsekvenser av sine beslutninger. Faglig sett blir dette fremstilt som individers ulike tidsperspektiv, hvor spesielt konflikten mellom her og nå og fremtiden er sentral (Kooij et al., 2018). Fremtidig tidsperspektiv er av Kastenbaum (1961) definert som en generell bekymring for fremtiden (Strathman et al., 1994). Individer med et kort fremtidig tidsperspektiv vil sette de fleste målene sine i nær fremtid, mens individer med et langt fremtidig tidsperspektiv ofte streber mot mål som er satt i en fjern fremtid (Simons et al., 2004). Når en utfører ulike aktiviteter motiveres man ofte av mål som er umiddelbare eller fremtidige, hvor det er varierende tidsmessig avstand på målene.

Fremtidig tidsperspektiv er også definert som en psykologisk variabel som er et mål på graden av fokus et individ har på fremtiden framfor nåtiden eller fortiden (Jacobs-Lawson & Hershey, 2005). I økonomisk litteratur refereres det til individers nivå av tålmodighet, tidspreferanse samt planleggingshorisont. Det finnes mange ulike tilnærminger til hvorvidt fremtidig tidsperspektiv er forskjellig fra personlighetstrekk ved at det kan endres over tid, eller vil variere ut fra situasjon, motiver og interesse (Kooij et al., 2018; Riitsalu & Raaij, 2020). Med andre ord blir fremtidig tidsperspektiv av forskere definert på ulike måter, hvor noen velger å se på fortid, nåtid og fremtid mens andre velger å fokusere på enkelte av disse (Strathman et al., 1994; Kooij et al., 2018; Joireman, 2012). I vår undersøkelse vil vi se på fremtidig tidsperspektiv som et spesifikt begrep mot sparing generelt hvor vi måler individets

tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser med utgangspunkt i teorien til Strathman et al. (1994) og Joireman et al. (2012). Vi forventer at evnen til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser (CFC: Consideration of Future Consequences) kan være med å påvirke individers holdning til å spare i aksjer og fond.

Ifølge Jacobs-Lawson og Hershey (2005) har enkelte studier bevist at fremtidig tidsperspektiv kan forutsi individers tendenser til å planlegge og spare. Et lengre fremtidig tidsperspektiv er positivt assosiert med for eksempel økonomisk beredskap knyttet til pensjonering, mens individer som er lav på fremtidig tidsperspektiv vil ha en lavere formue ved pensjonering. Dette kan skyldes at individer med et kortsiktig tidsperspektiv har mindre motivasjon for å ha langsiktige mål slik som sparing til pensjon, noe som kan forbindes med tålmodighetsnivået. Fremtidig tidsperspektiv vil dermed ha en betydning for individers atferd når det kommer til sparing da de gjerne vil utsette det.

Forskning viser også at fremtidsorienterte individer har større sannsynlighet for å ta beslutninger som vil maksimere deres fremtidige økonomiske velvære, for eksempel ta del i en pensjonsordning (Howlett et al., 2008). Enkelte individer ønsker å leve i nåtiden, noe som trolig vil ha en negativ effekt på mental budsjettering for fremtiden, da de ønsker å bruke pengene her og nå (Riitsalu & Raaij, 2020). Copur og Gutter (2019) fant i sin forskning at ved å ha et langt fremtidig tidsperspektiv, vil man med stor sannsynlighet velge å spare. På en annen side så de at andre psykologiske eller økonomiske faktorer påvirket i større grad valget om å spare i form av investeringer. Vi vil likevel i vår oppgave undersøke om et langsiktig tidsperspektiv vil kunne påvirke holdningen til å spare i aksjer og fond.

Man vil ha ulike motiver når det kommer til sparing, og ulike mål knyttet til sparingen som vil være med å påvirke tidsperspektivet. Etersom at individer med et kortsiktig tidsperspektiv vil ha vanskeligheter med å spare langsiktig, da det er et mål som er for langt unna. Sparing i aksjer og fond vil da kunne være uaktuelt da en knytter pengene i større grad enn ved å ha de på en vanlig bankkonto. På den andre siden kan individer med et langt tidsperspektiv i større grad ha et ønske om å spare i aksjer og fond da de vil søke avkastningen det kan gi over en lengre tidsperiode.

Vi vil anta at individer med et langt tidsperspektiv er mer sannsynlig til å ta valg basert på fremtiden, og vil dermed trolig også ha en økonomisk tilnærming ved å ønske å spare til fremtiden (Murphy & Dockray, 2018). Individer med et kortsiktig tidsperspektiv vil vi i

denne oppgaven betrakte som mindre opptatt av fremtiden, og derfor være mer opptatt av sin nåværende enn sin fremtidige situasjon. Vi utleder dermed følgende hypotese:

H9: Individer som har tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser vil ha en positiv holdning til å spare i aksjer og fond

2.6 Personlighetstrekk

Personlighetstrekk er stabile over tid og omhandler de relative varige handlings- og tankemønstrene og følelsene som kjennetegner et individ (Costa & McCrae, 1995). Ettersom Ajzen (1991) hevder at eksterne variabler som personlighetstrekk kan påvirke atferd indirekte gjennom sosialkognitive konstruksjoner som eksisterer i TPB fra før av, har vi valgt å integrere personlighetstrekk i vår modell hvor vi antar at våre utvalgte personlighetstrekk vil påvirke holdning og intensjon. Individer har ikke bare ulike behov, motivasjon og mål, men er også påvirket av ulike stabile og mer biologisk forankrede personlighetstrekk (Roccas et al., 2002). Tidligere forskning viser at personlighetstrekk vil kunne påvirke et individs pengestyring til sparing, og personlighetstrekk vil derfor være viktig når man skal vurdere forbrukeratferd knyttet til sparing i aksjer og fond (Donnelly et al., 2012).

I denne oppgaven vil vi ta for oss tre sentrale personlighetstrekk. Ettersom aksjer og fond er forbundet med risiko, vil vi først se på hvorvidt risiko påvirker individets valg for kjøp av aksjer og fond (Nordnet, 2015). Vi vil så argumentere for i hvilken grad et individs planmessighet vil påvirke valget om å spare i aksjer og fond (Letkiewicz & Fox, 2014), for å til slutt vurdere om graden av et individs optimisme påvirker ens sparing i aksjer og fond (Nyhus, 2017). Vi antar at disse personlighetstrekkene vil kunne påvirke holdningen og intensjonen et individ har til sparing i aksjer og fond.

2.6.1 Risikotilbøyelighet

Sparing i aksjer og fond er ofte forbundet med større risiko enn å sette sparepengene i banken. Risiko er en av sentrale forklaringer til at personlighet påvirker individers motiver for å velge trygge eller risikable sparemetoder. Risikotilbøyelighet defineres som et individs tendens til å engasjere seg i atferd, med utsikter som kan ha konsekvenser som tap, skade eller fiasko (Zhang et al., 2019). I denne oppgaven vil vi se på risikotilbøyelighet som et spesifikt personlighetstrekk som er mindre påvirkelig og stabilt over tid. Det er som regel alltid tatt hensyn til risiko når en skal ta en beslutning, både når det kommer til økonomiske og sosiale valg i livet. Personer har ulik grad av vilje til å ta risiko (Sullivan & Miller, 1996). Mange

velger å investere i aksjer og fond da de har troen på en potensiell høyere avkastning enn ved andre sparemetoder. Det hevdes å være en positiv korrelasjon mellom risiko og avkastning, da et individ kan få høyere avkastning ved å ta høyere risiko. På den andre siden kan individer velge å avstå denne typen atferd grunnet lav grad av risikotilbøyelighet. Med grunnlag i dette vil risikotilbøyelighet fremstå som et sentralt begrep i vårt teoretiske rammeverk.

Enkelte individer har sterke trygghetsverdier, og dersom dette blir kombinert med personlighetstrekk som å være bekymret vil individet sannsynligvis unngå kjøp av aksjer og fond, da de forbinder det med risiko (Roccas et al., 2002). Ved å bygge opp nødvendig kunnskap om investeringer, er det mulig at selv de med lavere risikotilbøyelighet vil få et mer positivt syn på slike investeringer ved at graden av bekymringer blir redusert (Grable, 2000). Kompetanse vil gi selvtillit som kan minske følelser som fører til at et individ velger å ikke utføre en handling (Brochado & Mendes, 2021). Ettersom investeringer i aksjer og fond vil kunne være nyttig eksempelvis for pensjonssparing kan det være at disse følelsene kan overses til fordel for en nyttig investering for fremtiden (Bongini & Cucinelli, 2019).

Vi vil anta at handlinger som er knyttet til risiko kan vekke bekymringer hos individer med lav risikotilbøyelighet, noe som vil kunne forhindre en å utføre handlinger som er knyttet til risiko. Vi antar at individer med disse trekkene vil ha ugunstige holdninger til sparing i aksjer og fond, ettersom slike investeringer medfører risiko (Thaler & Johnson, 1990; Verdipapirforetakenes forbund, 2015). Derimot antar vi at individer med høy grad av risikotilbøyelighet vil ha gunstigere holdninger og intensjoner til spareformer som aksjer og fond. Vi ender derfor opp med følgende hypoteser:

H10a: Høy risikotilbøyelighet har en positiv effekt på holdning til å spare i aksjer og fond

H10b: Høy risikotilbøyelighet har en positiv effekt på intensjon til å spare i aksjer og fond

2.6.2 Planmessighet

Planmessighet omhandler hvorvidt et individ har behov for å mestre, være pliktoppfyllende og evner å planlegge og organisere (Costa & McCrae, 1995). De som scorer høyt på planmessighet har gjerne høy selvdisciplin og er organisert, samt både hardtarbeidende og opptatt av prestasjoner. Selv med likt talent, vil individer som er lav på planmessighet være mindre ambisiøse. Planmessighet er et generelt personlighetstrekk som igjen dekker flere

spesifikke personlighetstrekk som betenksomhet, troen på egen kompetanse, grad av orden, pliktroskap, hvor ambisiøs en er og impulsivitet/selvdisiplin. McCrae og John (1992) deler planmessighet i to, med et proaktivt aspekt som handler om viljen til å oppnå, og et hemmende aspekt som omhandler å holde impulsiv atferd i sjakk (Roccas et al., 2002). Lavscorende på planmessighet er impulsive, samt mindre organisert og mindre opptatt av prestasjoner. I denne oppgaven vil vi se på planmessighet som et generelt personlighetstrekk som dekker både det proaktive og hemmende aspektet, som vil kunne påvirke holdningen og intensjonen til å spare i aksjer og fond.

Tidligere studier viser en sammenheng mellom planmessighet og sparing i aksjer og fond (Letkiewicz & Fox, 2014), hvor økt planmessighet har en positiv innvirkning på individers sparing i aksjer og fond. Individer som scorer høyt på planmessighet er ofte mer analytiske og forsiktige, og vil derfor være mer skeptiske (McCrae & John, 1992). Disse vil ta veloverveide valg, mens de som scorer lavt og gjerne er mer impulsiv vil ikke tenke like mye over valget av eksempelvis sparemetode (Bongini & Cucinelli, 2019). Forskning viser at sparing i aksjer og fond sjelden er en impulsiv handling. Oppgaven vår tar hensyn til at det finnes tryggere fond med lavere risiko. Det kan tenkes at dersom det kun var aksjer med høy risiko ville nok de som var høy på planmessighet ha en negativ holdning knyttet til aksjer og fond, grunnet deres forsiktighet.

Det antas at planmessighet korrelerer positivt med sikkerhetsverdier, og personer som er høyere på planmessighet antas å være mer opptatt av disse verdiene (Roccas et al., 2002). Sparing i aksjer og fond kan være en viktig del av å spare opp til en sikker fremtid da det er dårligere pensjonsordninger nå enn tidligere, og det forventes at privatpersoner selv tar ansvar for egen pensjonssparing (Morrin et al., 2011). De proaktive trekkene under planmessighet som troen på egen kompetanse, hvor ambisiøs en er og selvdisiplin korrelerer også med verdisettet prestasjon (Roccas et al., 2002). Vi kan derfor anta at individer som scorer høyt på disse spesifikke trekkene vil ha prestasjon som et verdisett som igjen er med på å påvirke individets holdning. I vår begrepsmodell kan generell oppfattet atferdskontroll som omhandler selvkontroll (Gómez-Olmedo et al., 2020) assosieres med planmessighet ved at det generelle personlighetstrekket fanger opp det spesifikke personlighetstrekket impulskontroll (Costa & McCrae, 1995). Planmessighet kan dermed anses som et supplement til generell oppfattet atferdskontroll.

I denne oppgaven vil vi anse planmessighet som en faktor som kan forklare både positive og negative holdninger knyttet til aksjer og fond. Det vil være interessant å videre undersøke hvorvidt individer som scorer høyt på planmessighet vil ha en høyere intensjon til å spare i aksjer og fond. Vi utleder dermed følgende hypotese:

H11a: Planmessighet har en positiv effekt på holdning til å spare i aksjer og fond

H11b: Planmessighet har en positiv effekt på intensjon til å spare i aksjer og fond

2.6.3 Optimisme

Optimisme defineres gjerne som individets egenskap til å forvente det mest gunstige (Scheier & Carver, 1992; Esenvalde, 2011). Det er et spesifikt personlighetstrekk som ikke er inkludert i Costa & McCraes (1995) anerkjente femfaktormodell, men som av enkelte forskere (Carver & Scheier, 2018) blir definert som et personlighetstrekk. Personlighetstrekket kan skilles empirisk fra faktorene i modellen, og defineres som et personlighetstrekk ettersom det er stabilt over tid (Alarcon et al., 2013). Optimistiske individer er fremtidsorientert, og de som er optimistiske vil tro at ens fremtid blir vellykket og tilfredsstillende. Motsatt av optimisme er pessimisme, som innebærer at individer har negative forventninger til fremtiden. I denne oppgaven vil vi se på optimisme som et spesifikt personlighetstrekk som kan påvirke individers holdning til å spare i aksjer og fond.

Det er et krav at det eksisterer usikkerhet for at det skal være rom for optimisme og pessimisme, noe det i aller høyeste grad er ved sparing³ i aksjer og fond ettersom man aldri vet hvordan børsen vil utvikle seg (Hey, 1984). Tidligere forskning hevder at individer som er optimistiske til sin fremtidige økonomiske situasjon i større grad er villige til å både bruke og låne penger sammenlignet med de som er pessimistiske (Nyhus, 2017). Dette indikerer at optimistiske individer sparer mindre, men det kan tenkes at det er annerledes når det handler om sparing i aksjer og fond som potensielt kan gi en høyere avkastning.

Det finnes lite forskning på optimisme og sparing i aksjer og fond, og det vil derfor være aktuelt å undersøke om det er en sammenheng mellom optimisme og aksje/fondssparing. Et individ som er optimistisk vil være mer håpefull, og vil kunne tenke at det er smart å spare i aksjer og fond da det mest sannsynlig vil gi en gunstig avkastning (Hey, 1984). En pessimist vil derimot anta at det vil gå dårlig, og at det er sannsynlig å tape pengene som blir investert. Derfor er det tenkelig at et individ med som er optimistiske vil ha en positiv holdning til sparing i aksjer og fond. Vi utleder dermed følgende hypotese:

H12a: Optimisme har en positiv effekt på holdning til å spare i aksjer og fond

H12b: Optimisme har en positiv effekt på intensjon til å spare i aksjer og fond

3.0 Metode

I det kommende kapittelet vil vi presentere vår oppgaves forskningsdesign, utvalg og prosedyre, operasjonalisering av begreper og troverdigheten til undersøkelsen. Avslutningsvis vil vi vise metodene som er brukt for å analysere innsamlede data.

3.1 Valg av forskningsdesign

Denne oppgaven har som mål å undersøke faktorer som påvirker intensjonen til sparing i aksjer og fond. Vi har gjennomført en tverrsnittsundersøkelse i form av en digital spørreskjemaundersøkelse (Johannessen et al., 2011). Denne form for design er ofte benyttet for å belyse tilsvarende problemstillinger som vår (Bongini & Cucinelli, 2019). Vårt design kan betegnes som en deduktiv tilnærming ved at vi tester hypoteser basert på en faglig forankret begrepsmodell og tidligere teoretisk og empirisk forskning om temaet sparing i aksjer og fond fra et forbrukerpsykologisk perspektiv (Jacobsen, 2003).

Det kreves et større utvalg av respondenter for å besvare vår problemstilling, og vi velger dermed å bruke en kvantitativ tilnærming. Vi har utformet vår begrepsmodell på en slik måte at det ikke er et krav at respondenten sparer i aksjer og fond. De fleste voksne har en form for holdninger og intensjoner knyttet til sparing i aksjer og fond. Vårt ønske var å kunne få et utvalg som regnes som diversifisert og gir variasjon i holdninger og intensjoner til sparing.

For å belyse problemstillingen har vi valgt å benytte en survey på internett ettersom det vil være tidsbesparende, mindre kostbart samt kan gi et godt utvalg. Det gir oss en mulighet til å innhente mye data på hver respondent. Ulempen er at vi vil undersøke over en kort gitt tidsperiode, noe som kan være svekkende da holdninger og meninger kan forandre seg over tid (Jacobsen, 2003). Samtidig har vi liten oversikt over hvordan respondentene velger å besvare undersøkelsen. For å sikre best mulig reliabilitet og validitet i vår datainnsamling og analyse har vi benyttet oss av tidligere forskning og operasjonalisering av begrepene, samt multivariate analysemetoder som analyseverktøy, slik som for eksempel Jacobs-Lawson og Hershey (2005).

3.2 Utvalg og prosedyre

Vi har benyttet spørreskjema gjennom Nettskjema.no for å kartlegge faktorer som påvirker individers intensjon til å spare i aksjer og fond. I utformingen av spørreskjema har vi tatt utgangspunkt i det teoretiske rammeverket, hvor respondentene blir stilt flere spørsmål knyttet til hvert begrep. For å sikre kvaliteten på forskningen har vi vært bevisst på hvor

mange spørsmål vi stiller på hvert begrep, samtidig som vi har forsøkt å utforme undersøkelsen slik at den skal være motiverende for respondentene å svare på. Vi har valgt å gjennomgående benytte lukkede spørsmål og svaralternativ i hele undersøkelsen for å forenkle analyseprosessen (Johannessen et al., 2011), dette gjøres primært for å minske sannsynligheten for at spørsmålene feiltolkes og for å få vist forholdene mellom ulike begreper i vår begrepsmodell.

Før vi publiserte spørreskjemaet gjorde vi flere pretester. Vi fikk venner, medstudenter, familie og veiledere til å svare på spørreskjemaet for å gi oss tilbakemeldinger på om alt var forståelig, samt om de hadde forslag til endringer. Vi fikk på denne måten sikret oss at undersøkelsen inneholdt gode spørsmål og svaralternativer som var forståelig for våre respondenter. Formålet med oppgaven er å forklare intensjon til å spare i aksjer og fond, og alle kan dermed ta del i undersøkelsen, uavhengig om de faktisk sparer i aksjer og fond i dag. Vi valgte å begrense utvalget vårt med å sette en aldersgrense på 18 år for å delta på undersøkelsen, ettersom sparing i aksjer og fond er mest aktuelt for personer med egen inntekt. Vi forsikret respondentene om deres anonymitet, samt at de har mulighet til å frivillig svare på undersøkelsen dersom de ønsker når det passer de.

Spørreundersøkelsen ble distribuert på Facebook og LikedIn i slutten av mars 2022. Vi startet med å dele den på begge Facebook med en link til spørreskjema, hvor vi skrev en kort beskrivelse av formålet til undersøkelsen. For å sikre et større utvalg valgte vi også å dele det på begge LinkedIn, samt tre grupper på Facebook: Børsklubben UIT (660 medlemmer), Økonomistudentene ved HHT (1 200 medlemmer) og Aksjejentene (41 400 medlemmer). Valget av grupper skapte en fare for en skjev kjønnsfordeling. Vi endte opp med svar fra 325 respondenter på undersøkelsen vår, hvor vi gjennom vår utvalgte populasjon fikk en skjev kjønnsfordeling med 74,6% kvinner. Utvalget på vår undersøkelse var et ikke-sannsynlighetsutvalg. Dette på bakgrunn av begrenset tid på å gjennomføre undersøkelsen, derfor ble et bekvemmelighetsutvalg mer aktuelt for oss. Vi kan derfor ikke generalisere utover vårt utvalg (Johannessen et al., 2011).

3.3 Operasjonalisering av begreper

For å operasjonalisere begrepene vil vi i likhet med de fleste studier som anvender TPB (Ajzen, 1991) bruke et spørreskjema som vil inneholde faste svaralternativ som uttrykkes gjennom en 7-punkts Likert skala. Respondentene ble gitt påstander hvor eksempelvis 1 er svært uenig mens 7 er svært enig. I noen tilfeller benytter vi oss av en semantisk

differensialskala som går ut på at respondentene må vurdere hvorvidt ulike påstander for eksempel er usannsynlig/sannsynlig eller ufornuftig/fornuftig (Ajzen, 2002; Schwartz, 2012).

Til å begynne med ble det stilt generelle spørsmål til respondentene, som eksempelvis kjønn, alder og utdanning. Vi vil videre vise hvordan de ulike begrepene fra vår begrepsmodell (figur 1) ble operasjonalisert: faktisk atferd, intensjon, holdning, normer, ressurser og barriere, individuelle verdier, fremtidig tidsperspektiv og personlighet. I tillegg vil vi beskrive hvordan de underliggende begrepene måles, slik som kunnskap blir beskrevet under ressurser og barrierer. Det finnes et fullverdig utkast av spørreundersøkelsen i vedlegg 3.

3.3.1 Faktisk atferd og intensjon

Både *faktisk spareatferd* og *intensjon* operasjonaliseres ved Likert Skala (Ajzen, 2002), hvor vi tilpasset målingen til vår kontekst. For å måle faktisk spareatferd ble det brukt en 9-punkts skala hvor respondentene ble stilt påstander som “*hvor stor andel av det du tjener sparer du?*”, “*Hvor stor andel av det du har skaffet deg på annen måte (arv, gave, premier, etc.) enn gjennom lønn og bonus, sparer du?*” (1= Svært lite, 9= Svært mye), “*hvordan sparer du for tiden (siste året)?*” hvor de skulle rangere hvor mye de sparte i ulike spareformer (Aksjer, fond, bankinnskudd, pensjon, eiendom og annet) og “*Hvor lenge har du spart av det du tjener selv?*” (1= Har ikke startet å spare, 9= Fra jeg startet å tjene penger).

For å måle intensjon ble respondentene stilt påstander som “*I løpet av de neste fem årene har jeg planer om å spare i aksjer og/eller fond*”, “*Jeg har et mål om å spare i aksjer og/eller fond i løpet av de neste fem årene*” og “*I løpet av de neste fem årene ønsker jeg å spare i aksjer og/eller fond*” (1= Svært usannsynlig, 7= Svært sannsynlig). Disse spørsmålene for å måle intensjon er svært ofte brukt av andre studier i måling av intensjon til atferd (Ajzen, 2002) inklusive intensjon til å spare (Bongini & Cucinelli, 2019).

3.3.2 Holdning

Holdning til sparing ble operasjonalisert ved å bruke en 7-punkts semantisk differensialskala (Ajzen, 2002). Semantisk differensialskala er ofte benyttet til å måle holdning til atferd i spørreskjemaundersøkelser (Crites et al., 1994). Vi har utledet denne måten å operasjonalisere generell holdning fra Crites et al. (1994), for å vise ytterpunkter ved å bruke en bred skala som får fram variasjon og nyanser i respondentene sine svar. For å måle generell holdning ble respondentene bedt om å vurdere hvorvidt sparing i aksjer og/eller fond er

“Ufornuftig/Fornuftig”, “Kjedelig/Spennende”, “Utilfredsstillende/Tilfredsstillende” og “Negativt/Positivt”. Målene dekker både affektive og kognitive assosiasjoner til holdning.

3.3.3 Normer

For å måle normer ble det brukt en 7-punkts Likert-skala (1= Svært uenig, 7= Svært enig), hvor det ble brukt spørsmål som er utledet fra Ajzen (2002), Cialdini et al. (1990; 1991) og Tuu et al. (2008). For å måle *injunktive* normer ble påstander som “Personer som er viktig for meg mener jeg skal spare i aksjer og/eller fond”, “Personer som er viktig for meg forventer at jeg skal spare i aksjer og/eller fond”, og “Personer som er viktig for meg vil støtte meg dersom jeg velger å spare i aksjer og/eller fond”. For å måle *deskriptive* normer ble det stilt spørsmål som “Personer som er viktig for meg sparer selv i aksjer og/eller fond”, det ble også brukt en 9-punktsskala hvor det ble stilt spørsmål som “Hvor mange av dine nære venner sparer i aksjer og/eller fond?” og “Hvor mange av familiemedlemmene dine sparer i aksjer og/eller fond?” (1= Ingen, 9= De aller fleste).

3.3.4 Ressurser og barrierer knyttet til sparing i aksjer og fond

For å måle *kontroll* ble det anvendt en 7-punkts Likert-skala. Respondentene ble stilt påstander som “Hvor mye kontroll har du over egen sparing i aksjer og/eller fond?” (1= Ingen kontroll, 7= Full kontroll), “Hvis jeg ville kunne jeg lett spart i aksjer og/eller fond” (1= Svært uenig, 7= Svært enig), “For meg vil det å spare i aksjer og/eller fond være” (1= Helt umulig, 7= Svært mulig), “Det er for det meste opp til meg om jeg kan spare i aksjer og/eller fond” (1= Svært uenig, 7= Svært enig) og “Hvor lett/vanskelig er det for deg å velge om du skal spare i aksjer og/eller fond eller ikke?” (1= Svært vanskelig, 7= Svært lett). Tilsvarende spørsmål for å måle kontroll er ofte benyttet tidligere (Ajzen, 2002; Zolait, 2014).

Mestringsevne ble operasjonalisert med følgende påstander og spørsmål med en 7-punkts Likert-skala, tilpasset fra blant annet Parkinson et al. (2017): “Hvor sikker er du på at du vil få til å opprette sparing i aksjer og/eller fond?” (1= Ikke sikker, 7= Svært sikker), “Hvor sikker er du på at du vil overkomme hindringer som kan motvirke din sparing i aksjer og/eller fond?” (1= Ikke sikker, 7= Svært sikker), “Jeg tror jeg har det som skal til for å kunne spare i aksjer og/eller fond” (1= Svært uenig, 7= Svært enig) og “Hvordan vil du beskrive din evne til å spare i aksjer og/eller fond?” (1= Svært dårlig, 7= Svært god).

For å måle *kunnskap om aksjer og fond* ble det først brukt en 7-punkts semantisk differensieringsskala. Der skulle respondentene vurdere om deres kunnskap om aksjer og/eller

fond er *“Tilstrekkelig/Utilstrekkelig”* og *“Svært god/Svært dårlig”*. Videre ble det brukt en 7-punkts Likert-skala. Det ble stilt følgende påstander (Flynn & Goldsmith, 1999): *“Jeg vet hvordan sparing i aksjer og/eller fond fungerer”*, *“Personer som står meg nær ville beskrevet meg som en ekspert på sparing i aksjer og/eller fond”* og *“Sammenlignet med folk flest vet jeg lite om sparing i aksjer og/eller fond”* (1= Svært uenig, 7= Svært enig). Tilsvarende spørsmål for å kartlegge innholdet i et kunnskapsbegrep er benyttet av Jacobs-Lawson & Hershey (2005) og Perry & Morris (2005).

3.3.5 Individuelle verdier

De individuelle verdiene ble målt ved bruk av en 9-punkts Likert-skala. For å måle en verdi skulle respondentene angi i hvilken grad de ulike verdiene fungerer som et veiledende prinsipp i sitt liv (1= Helt uvesentlig, 9= Svært viktig) (Schwartz, 2012). *Mestring* (Schwartz, 2012) ble målt som *“Å oppnå suksess er”*, *“Å oppleve mestringfølelse i livet er”* og *“Andres vurdering av meg som person er”*. *Trygghetsfølelse* (Schwartz, 2012) ble operasjonalisert som *“Personlig sikkerhet i livet er”*, *“I mitt liv er trygghet”* og *“Stabilitet i livet er”*. For å måle *Materialisme* (Kasser & Ryan, 1993; Schwartz, 2012) ble følgende påstander presentert: *“For meg er det å kjøpe nye eiendeler”* og *“Høy status i livet er”*. Materialisme ble også målt etter Richins & Dawson (1992) med en 7-punkts Likert-skala (1= Svært uenig, 7= Svært enig) med følgende påstander *“Jeg beundrer mennesker som eier dyre hjem, biler, klær og andre materielle ting”*, *“Jeg verdsetter materielle ting i livet mitt”*, *“Jeg ville vært lykkeligere om jeg hadde råd til å kjøpe flere materielle ting”* og *“Jeg liker å eie ting som kan imponere andre”*.

3.3.5 Tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser

Operasjonalisering av *fremtidig konsekvenser* er utformet med utgangspunkt i Joireman et al. (2012) sitt 14-punkts-spørreskjema som er inspirert av Strathman et al. (1994) sitt originale 12-punkts-spørreskjema. Spørsmålene er også utformet med inspirasjon fra Jacobs-Lawson & Hershey (2005). For å måle fremtidig konsekvenser benyttet vi en 7-punkts Likert-skala (1= Svært uenig, 7= Svært enig). Respondentene ble stilt påstander som *“Når jeg sparer liker jeg å tenke på hvordan jeg skal leve i fremtiden”*, *“Når jeg tar en avgjørelse om sparing, vurderer jeg alltid hvordan det kan påvirke meg i fremtiden”*, *“Jeg vurderer ofte hvordan fremtiden kan bli, og prøver å påvirke den gjennom min sparing”*, *“Når det kommer til sparing er jeg villig til å ofre noe nå, for å få det bedre i fremtiden”* og *“Min sparing påvirkes av fremtidige konsekvenser”*.

3.3.6 Personlighetstrekk

Operasjonalisering av personlighetstrekk ble utført ved en 7-punkts Likert-skala, hvor respondentene skulle rangere ut fra hvorvidt de kjenner seg igjen i påstanden (1= Svært uenig, 7= Svært enig). Dette er en form som ofte er brukt for å rapportere spørsmål om personlighetstrekk (Soto & John, 2017). *Risikotilbøyelig* (Zhang et al., 2019) ble operasjonalisert ved påstander som: “*Jeg unngår situasjoner med risiko*”, “*Jeg synes det er spennende å ta risiko*”, “*Å ta risiko gjør livet mer gøy*”, “*Jeg tar masse risiko*”, “*Jeg har troen på å ta sjanser*” og “*Jeg ville valgt å ta risiko selv om det var sannsynlig med negative konsekvenser*”. *Planmessighet* (Donellan et al., 2006) ble målt med påstander som: “*Vennene mine ville beskrevet meg som grundig*”, “*Jeg liker orden*”, “*Jeg glemmer ofte å legge ting tilbake på riktig plass*”, “*Jeg er rotete*” og “*Jeg er pliktoppfyllende*”. For å måle *Optimisme* (Scheier & Carver, 1985; Esenvalde, 2011) ble det stilt påstander som “*Jeg tenker optimistisk om fremtiden*”, “*I usikre tider, forventer jeg som regel det beste*”, “*Jeg forventer at ting skal gå min vei*” og “*Når jeg begynner med noe nytt forventer jeg å lykkes*”.

3.4 Undersøkelsens troverdighet

Undersøkelsen troverdighet er noe vi har brukt tid for å sikre, og vi har hatt et bevisst forhold til oppgavens reliabilitet og validitet. I det følgende vil vi redegjøre for disse to begrepene.

3.4.1 Reliabilitet

Reliabilitet dreier seg om undersøkelsens pålitelighet og hvorvidt svarene vi får etter vår fremgangsmåte er konsistente (Jacobsen, 2003). Dersom en undersøkelse er pålitelig, skal ikke selve undersøkelsen i seg selv være en medvirkende årsak til de resultatene vi får. Det innebærer at andre forskere skal kunne gjennomføre samme undersøkelse og få tilsvarende resultater. For å sikre reliabilitet må forskningsprosessen være godt gjennomtenkt og planlagt, i form av hvordan dataen skal innsamles og hvordan den skal tolkes. For å sikre reliabiliteten i vår oppgave har vi, som forklart under punkt 3.2, valgt å ta utgangspunkt i operasjonalisering fra tidligere forskning. Det at begrepene i vår modell er blitt operasjonalisert tidligere styrker reliabiliteten.

I analysen av den innsamlede dataen har vi i den eksplorerende faktoranalysen brukt Cronbach's Alpha som reliabilitetsmål som måler den interne konsistensen i begrepene (Hair et al., 2010). Cronbach's Alpha varierer fra 0 til 1, og alle verdier over 0,70 anses som reliable. Resultatene fra denne analysen vil fremkomme i den eksplorerende faktoranalysen. I den bekreftende faktoranalysen benytter vi Composite Reliability (heretter CR), for å måle

intern konsistens til begrepene. Vi tester CR ved å benytte Stats Tools Package til Microsoft Excel med å hente data i AMOS. Verdien på CR bør være over 0,70 (Hair et al., 2010).

3.4.2 Validitet

Validitet refererer til undersøkelsens gyldighet, og hvorvidt den måler det den skal (Johannessen et al., 2011). Begrepet kan kategoriseres på ulike måter, og vi har i vår undersøkelse hensyntatt tre former for validitet: Begrepsvaliditet, diskriminant validitet og konvergent validitet. Begrepsvaliditet forklares som graden av gyldighet av de teoretiske begrepene som benyttes i oppgaven står i samsvar med det vi faktisk måler, og er en sentral del av både innsamling og bearbeidelsen av data i vår oppgave. Vi har gjennom hele oppgaven tatt hensyn til begrepsvaliditet, og vi har tilpasset begrepsvaliditet opp mot sparing i aksjer og fond. Dette gjøres da manglende sammenheng mellom begrepene definisjoner og det vi måler skaper en fare for at målingene vi utfører blir upresise, noe som vil svekke undersøkelsens reliabilitet og validitet.

Vi har i gjennomføringen av faktor- og korrelasjonsanalysen analysert om de utvalgte begrepene vi har valgt å benytte i analysen er forskjellige (diskriminant validitet), samt om faktorene er konsistent med hverandre (konvergent validitet). Diskriminant validitet ble sikret i analysen av data ved faktor- og korrelasjonsanalyse ved å teste om variablene i modellen skiller seg fra hverandre gjennom korrelasjoner under 0,70 (Hair et al., 2010). Konvergent validitet ble testet ved å undersøke om relasjonene mellom teoretiske begreper var i henhold til forventninger og tidligere studier, her skulle faktorladningene være på et minimum ,50.

3.5 Analyse av data

Videre vil vi redegjøre for analysemetodene som er anvendt for å analysere innsamlet data fra spørreundersøkelsen vår. Vi har valgt å benytte kvantitativ metode for oppgaven, og vil dermed ha en analyse bestående av tall. For å gjennomføre analysen har vi i denne undersøkelsen valgt å benytte SPSS i tillegg til utvidelsen Analysis of Moment Structures (heretter AMOS). Analysemetodene vi har benyttet innebærer deskriptiv statistikk, faktoranalyse, reliabilitetsanalyse, korrelasjonsanalyse og SEM analyse.

5.5.1 Eksplorerende faktoranalyse

Faktoranalyse var den første analysen som ble gjort. Denne analysen brukes for å teste både reliabilitet og validiteten til begrepene, samt å fange opp spørsmål og indikatorer som er unødvendige (Selnes, 1999). Faktorladningene benyttes for å beskrive evnen faktorene har til

å forklare det de skal, hvor ,50 er minimumskravet til faktorladningene (Hair et al., 2010). Indikatorer kan ende opp med å lade på flere faktorer samtidig. For å sikre at indikatorer ikke måler flere begrep samtidig bør det være en differanse på 0,3 mellom de ulike indikatorens faktorladninger på forskjellige faktorer og på denne måten vil man styrke diskriminant validitet (Ringdal, 2018).

I avgjørelsen om hvilke faktorer vi ville benytte fra faktoranalysen brukte vi Kaisers Kriterium som tar utgangspunkt i faktorens Eigenvalue. Eigenvalue indikerer hvor stor varians hver faktor har, og denne skal måle 1 eller høyere (Chrisophersen, 2013). Faktorer som har en lavere verdi enn 1 bør vurderes ytterligere, og trolig ikke benyttes videre. Deretter valgte vi å bruke "Promax" rotasjon for å forenkle analysen, dette gjøres ved å rotere faktorene (Yong & Pearce, 2013). Ladninger som ikke er roterte kan være uklare, og ved å rotere de vil analysen bli mer leservennlig. Avslutningsvis gjennomførte vi en reliabilitetstest i SPSS for å ivareta intern konsistens. Det ble brukt Cronbach's Alpha for å måle reliabilitet, verdien på Cronbach's Alpha bør overstige 0,70, men ved en eksplorerende faktoranalyse kan en verdi på 0,60 godkjennes.

3.5.2 Bekreftende faktoranalyse

Bekreftende faktoranalyse undersøker om settet av benyttede indikatorer egner seg for å operasjonalisere et teoretisk begrep (Christophersen, 2013). Den bekreftende faktoranalysen skiller seg fra den eksplorerende faktoranalysen ved at den tester målmodellene mot teori, mens den eksplorerende faktoranalysen tester målemodellen mot empiri. Det er hovedgrunnen til at vi har valgt å gjennomføre den eksplorerende faktoranalysen som et supplement til den bekreftende analysen. Ved å bruke den bekreftende faktoranalysen kan vi se på tallene innenfor standard faktorladninger og Composite Reliability. Standard faktorladninger bidrar til å indikere at ladninger er korrigert på den måten at de kan sammenlignes med andre, hvor verdien bør ligge på minimum ,50 for å tilfredsstillende den konvergente validiteten. CR indikerer hver enkelt faktor sin reliabilitet, og den bør som nevnt overstige ,70 (Hair et al., 2010).

I AMOS leser vi av modelltilpasningen for å se om selve indikatorsettene er tilfredsstillende. For å avgjøre hvorvidt modellen er tilfredsstillende valgte vi å benytte oss av målene Kji-kvadrat/df (degrees of freedom), p-verdien, CFI (Comparative Fit Index), RMSEA og TLI (Tucker Lewis Index) (Hu & Bentler, Chrisophersen, 2013).

Krav til modelltilpasning vises i tabell 1. TLI (Tucker Lewis Index) og CFI (Confirmativ Fit Index) er både med på å sammenligne variablene i estimert modell med en basismodell hvor ingen målte variabler korrelerer (Christophersen, 2013). CFI er et mål som skal egne seg godt på undersøkelser hvor det er få respondenter. Begge har verdier som går fra 0-1, hvorav verdier rundt 0,90 eller høyere er akseptabelt (Hu & Bentler, 1999). TLI og CFI bør begge sees på som veiledende verdier, og både skjønn og erfaring bør tas med i vurderingen (Christophersen, 2013). Det er derfor ikke gitt at det endelige målet for hva som er akseptabelt er på 0,90.

Tabell 1: Krav til modelltilpasning

Kji-kvadrat / df (frihetsgrader)	< 3 er bra <5 kan i noen tilfeller være tillatt	Viser modellens signifikansnivå og om det er tilfredsstillende etter verdiene for df
P-verdi	>,05	Viser det statistiske signifikansnivået
CFI	>,95 bra > ,90 tradisjonell > ,80 kan i noen tilfeller være tillatt	Er et mål på samvariasjon i dataen
RMSEA	<,05 bra ,05-,10 moderat >,10 dårlig	Viser om modellen er spesifisert på en riktig måte
TLI	≥,90	Sammenligner variabler i estimert modell med basismodell, uten korrelasjon mellom målte variabler

3.5.3 Korrelasjonsmatrise

Korrelasjon betyr samsvar eller samvariasjon (Johannessen et al., 2011). Ved å se på korrelasjonen i en analyse vil vi dermed kunne se samvariasjon mellom de ulike variablene i modellen. Analysen ser på styrken på den lineære sammenhengen mellom to variabler. Pearsons produktmomentkorrelasjon (heretter Pearsons r) er et godt anvendt korrelasjonsmål som varierer fra verdiene -1 til $+1$. Pearsons r vil da kunne måle om en samvariasjon er negativ (-) eller positiv (+) og styrken på den, der 0 angir et nøytralt forhold altså ingen lineær sammenheng. Dersom den lineære sammenhengen nærmer seg $+1$ er det et positivt forhold mellom de ulike variablene, det innebærer at de som scorer høyt eller lavt på en variabel vil gjøre det med den andre også. Om den lineære sammenhengen nærmer seg -1 er det negativt sammenfall, det innebærer at de som scorer høyt på den ene variabelen vil score lavt på den andre, og omvendt. Dersom verdiene på Pearsons r holder seg innenfor 0,19, både i negativ og positiv retning vil de ha en veldig svak korrelasjon (Johannessen et al., 2011). Med en

korrelasjon mellom 0,20-0,39 er den svak, 0,40-0,69 anses som moderat og verdier over 0,70 er høyt.

Ved for høy lineær sammenheng (over 0,8) vil det anses som multikolaritet. Det kan føre til en høy og kunstig forklart varians grunnet at det vil være vanskelig å skille variablene.

Dersom multikolaritet skulle forekomme i vår analyse vil vi fjerne en av variablene før gjennomføring av siste steg i analysen.

3.5.4 Analyse av strukturmodell (SEM-analyse)

Som siste del av vår analyse skulle vi teste vår modell med å utføre en strukturell sti-analyse (SEM) i AMOS. Etersom vi valgte å benytte oss av analyseverktøyet AMOS ble det nærliggende å velge en SEM-analyse fremfor en regresjonsanalyse, med bakgrunn i at en SEM-analyse måler hele vår modell og hensyntar all tilgjengelig informasjon samt tar høyde for eventuelle målefeil (Christophersen, 2013). En SEM-analyse skal bekrefte og oppdage ulike sammenhenger og relasjoner mellom og på tvers av en rekke variabler, og ikke bare de direkte effektene som kommer frem i en regresjonsanalyse (Hair et al., 2010). Analysen tar utgangspunkt i vår begrepsmodell (figur 1). Resultatene fra analysen vises i figur 2.

4.0 Analyse og resultater

I det kommende kapittelet skal vi presentere analysens resultater fra SPSS og AMOS. Vi vil starte med å presentere undersøkelsens utvalg, deretter vil vi legge frem den eksplorerende faktoranalysen, bekreftende faktoranalysen, korrelasjonsmatrisen og analyse av begrepsmodell.

4.1 Utvalg

Spørreundersøkelsen vår ble delt på begge Facebook og LinkedIn, samt gruppene Børsklubben UIT (660 medlemmer), Økonomistudentene ved HHT (1 200 medlemmer) og Aksjejentene (41 400 medlemmer). Vi endte da med et utvalg bestående av 325 respondenter, hvorav to besvarelser måtte forkastes. Bakgrunnen for forkastelsen var at disse to respondentene hadde unnlatt å besvare et spørsmål. Utvalget vi tok med oss videre bestod dermed av de 323 respondentene som besvarte alle våre spørsmål. I og med at vår hovedpopulasjon besto av flest kvinner (aksjejentene) ble vårt utvalg svært skjevt fordelt med hensyn på kjønn. Hele 74,6 % var kvinner, mens de resterende 25,4% var menn. Ettersom vi i vår oppgave ikke har som formål å kartlegge forskjeller og likheter mellom kjønn vil vi notere dette som en begrensning i utvalget, men dette gjelder i noen grad også vårt utvalg på andre demografiske fordelinger i forhold til et tilfeldig norsk utvalg (for eksempel alder). Hele 62,2% av utvalget er fulltidsansatte, og 41,2% har tre år høyere utdanning. Vi har relativt få respondenter over 60 år, mens ellers er spennet på alder ganske spredt.

Tabell 2: Deskriptiv statistikk

Kjønn	Antall	Prosent
Totalt	323	100%
Kvinne	241	74,6%
Mann	82	25,4%
Alder		
18 – 25 år	89	27,6%
26 – 35 år	116	35,9%
36 – 45 år	49	15,2%
46 – 59 år	59	18,3%
Over 60 år	10	3,1%
Yrkessituasjon		
Student	88	27,2%
Fulltidsansatt	201	62,2%
Deltidsansatt	15	4,6%
Pensjonist/uføretrygdet/arbeidsledig	13	4%
Annet	6	1,9%
Høyeste fullførte utdanning		
Grunnskole	1	0,3%
Videregående skole	60	18,6%
3 år høyere utdanning	133	41,2%
5 år høyere utdanning	79	24,5%
Mer enn 5 år høyere utdanning	50	15,5%

4.1.1 Spareatferd i utvalget

Fra tabell 3 kan vi se at flesteparten av utvalget (over 80%) sparer i fond og bankinnskudd. Over 60% sparer i aksjer og eiendom. 42,41% oppgir at de sparer i pensjonssparekonto eller IPS (individuell pensjonssparing). Dette kan antakeligvis forklares ved at vi har et relativt ungt utvalg som muligens ikke er i gang med pensjonssparing, eller at noen sparer sin pensjon i egne fond. Til slutt er det kun 21,67% av utvalget som oppgir at de sparer i annet (kunst, bil

eller andre sparingsobjekt), noe som tyder på at denne spareformen kanskje ikke er like utbredt blant vårt utvalg.

N= 323

Tabell 3: Andel sparing fordelt på ulike spareformer

Aksjer	Antall	Prosent
Sparer	210	65%
Sparer ikke	113	35%
Fond	Antall	Prosent
Sparer	276	85,5%
Sparer ikke	47	14,5%
Bankinnskudd	Antall	Prosent
Sparer	267	82,7%
Sparer ikke	56	17,3%
Pensjonssparekonto eller IPS	Antall	Prosent
Sparer	137	42,4%
Sparer ikke	186	57,6%
Eiendom	Antall	Prosent
Sparer	199	61,6%
Sparer ikke	124	38,4%
Annet	Antall	Prosent
Sparer	70	21,7%
Sparer ikke	253	78,3%

4.2 Eksplorerende faktoranalyse

Til å begynne med gjennomførte vi en eksplorerende faktoranalyse (EFA) i SPSS. Vi valgte å utføre en eksplorerende faktoranalyse før den bekreftende faktoranalysen for å utforske den mest optimale målemodellen før vi gjennomførte den bekreftende faktoranalysen. Ettersom det er den bekreftende faktoranalysen som vil danne det endelige grunnlaget for hypotesetestingen vil vi være litt mindre kritiske på faktorladninger i den eksplorerende faktoranalysen; vi godtar alt som er rett over minimumskravet, henholdsvis ,60. Vår begrepsmodell er omfattende og inneholder mange ulike begreper. Vi har valgt å dele opp

begrepene i fem ulike kategorier av begreper som vi mener hører sammen for å få en mer forenklet fremstilling av resultatene.

Vi startet med å utføre en analyse for intensjon og holdning, deretter utførte vi en for deskriptiv og injunktiv norm, for så å analysere ressurser og barrierer hvor vi undersøkte kontroll, mestring og kunnskap. Avslutningsvis utførte vi egne analyser av verdier (materialisme, trygghetsfølelse og prestasjon) og personlighetstrekk (risikotilbøyelighet, optimisme og planmessighet) samt tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser.

I utførelsen av faktoranalysen ble det brukt “Principal Component Analysis”, og rotasjonsmetoden “Promax”. For å få en oversiktlig analyse valgte vi å ekskludere faktorladninger under ,30 i fremstillingene (Ringdal, 2018). Videre besluttet vi at faktoranalysen setter Eigenvalue til 1 slik at faktorer som lader høyere vil bli en egen faktor, men der hvor resultatene ikke fremkom i henhold til forventningene i teorien utforsker vi faktorstruktur med lavere Eigenvalue.

Vi gjennomførte i tillegg en reliabilitetsanalyse for å undersøke faktorenes interne reliabilitet med Cronbach’s Alpha, hvor vi videre vurderte om vi måtte fjerne ytterligere indikatorer for å styrke reliabilitet. Vi har valgt å legge til både Cronbach’s Alpha og den forklarte variansen i prosent i tabellene. Indikatorer vi har vært tvungen til å reversere i SPSS er markert med en R (R) og indikatorer vi har valgt å slette er markert med en stjerne (*). Vi vil videre presentere en oversikt over fremgangsmåten for hvordan de ulike indikatorene innenfor hver faktor er vurdert, samt vise resultatene fra de eksplorerende faktoranalysene. Resultatene fra de eksplorerende faktoranalysene presenteres i tabellene 4-8.

4.2.1 Intensjon og holdning

I den eksplorerende faktoranalysen for intensjon og holdning ladet indikatorene på to ulike faktorer slik vi hadde forventet og håpet (Se tabell 4). Under *faktor 1 Intensjon* har alle tre indikatorene en faktorladning over ,90 samt en Cronbach’s Alpha på over 0,90. *Faktor 2 Holdning* har fire indikatorer hvorav tre av de lader over ,80, mens en lader over ,60.

Cronbach’s Alpha ligger på over 0,80. I henhold til teorien beholdt vi alle indikatorene på disse to begrepene.

Tabell 4: Eksplorerende faktoranalyse av holdning og intensjon

Faktorer		
	1 Intensjon	2 Holdning
I løpet av de neste fem årene har jeg planer om å spare i aksjer og/eller fond	,95	
Jeg har et mål om å spare i aksjer og/eller fond i løpet av de neste fem årene	,97	
I løpet av de neste fem årene ønsker jeg å spare i aksjer og/eller fond	,99	
For meg er det å spare i aksjer og/eller fond ... ufornuftig/fornuftig		,67
For meg er det å spare i aksjer og/eller fond ... kjedelig/spennende		,89
For meg er det å spare i aksjer og/eller fond ... Utilfredsstillende/Tilfredsstillende		,97
For meg er det å spare i aksjer og/eller fond ... Negativt/Positivt		,80
Cronbach's Alpha	0,97	0,89
Forklart varians (%)	66,48	16,76

4.2.2 Normer

I teorien foreslo vi to former for sosiale normer; injunktiv (subjektiv (forventingsbasert)) og deskriptiv (handlingsbasert) norm. *Faktor 1 Injunktiv norm* ladet på en egen faktor med Eigenvalue godt over 1, hvor alle indikatorene har tilfredsstillende ladning på over ,70. Cronbach's Alpha er over 0,70. Under *faktor 2 Deskriptiv norm* ble den første indikatoren "Personer som er viktig for meg sparer selv i aksjer og eller fond" slettet grunnet manglende innholdsvaliditet. Spørsmålet skulle teoretisk sett tilhøre deskriptiv norm, men ladet på injunktiv norm. Vi står da igjen med to indikatorer under deskriptiv norm, og en Cronbach's Alpha på litt over 0,60. Deskriptiv norm har en Eigenvalue rett under 1, tilsvarende 0,91. Selv om deskriptiv norm har noe lav intern konsistens har vi likevel valgt å beholde deskriptiv norm som begrep i videre analyser, da begrepet har god teoretisk forankring (Cialdini et al., 1990; Ajzen, 1991).

Tabell 5: Eksplorerende faktoranalyse av normer

Faktorer		
	1 Injunktiv norm	2 Deskriptiv norm
Personer som er viktig for meg mener jeg burde spare i aksjer og/eller fond	,78	
Personer som er viktig for meg forventer at jeg skal spare i aksjer og/eller fond	,76	
Personer som er viktig for meg vil støtte meg dersom jeg velger å spare i aksjer og/eller fond	,86	
Personer som er viktig for meg sparer selv i aksjer og/eller fond*	,71*	-
Hvor mange av dine nære venner sparer i aksjer og/eller fond		,97
Hvor mange av familiemedlemmene dine sparer i aksjer og/eller fond		,69
Cronbach's Alpha	0,74	0,63
Forklart varians (%)	42,16	18,20

*Fjernet

4.2.3 Ressurser og barrierer

Den eksplorerende faktoranalysen vi gjennomførte på ressurser og barrierer inneholdt variablene kunnskap, mestring og kontroll. Vi hadde forventet at indikatorene skulle lade på tre ulike faktorer, men vi endte med kun to faktorer. *Faktor 1 Kunnskap* inneholdt fem indikatorer hvor fire lader tilfredsstillende over ,80. Indikatoren “Sammenlignet med folk flest vet jeg lite om sparing i aksjer og/eller fond” ble forkastet da den svekket reliabiliteten til faktoren. Cronbach's Alpha ligger på over 0,90. *Faktor 2 Mestring* lader ikke tilfredsstillende på noen av indikatorene, og grunnet for høy korrelasjon med *Kunnskap* ($r = 0,76$, $p < 0,01$) i senere analyser (se vedlegg 1) og manglende diskriminant validitet velger vi å fjerne begrepet i våre videre analyser (Hair et al., 2010). Dette kan skyldes at kunnskap og mestring er ett og samme fenomen/begrep i vår undersøkelse. På *faktor 3 Kontroll* var det kun tre av fem indikatorer som ladet tilfredsstillende, henholdsvis på over ,70. Vi har derfor besluttet å forkaste de to indikatorene som ladet dårlig (se tabell 6). Faktoren har en Cronbach's Alpha på 0,80.

Tabell 6: Eksplorerende faktoranalyse av ressurser og barrierer

Faktorer		
	1 Kunnskap / Mestring	2 Kontroll
Min kunnskap om aksjer og/eller fond er: Utilstrekkelig/Tilstrekkelig	,94	
Min kunnskap om aksjer og/eller fond er: Svært dårlig/Svært god	,95	
Jeg vet hvordan sparing i aksjer og/eller fond fungerer	,83	
Personer som står meg nær ville beskrevet meg som en ekspert på sparing i aksjer og/eller fond	,89	
Sammenlignet med folk flest vet jeg lite om sparing i aksjer og/eller fond (R)*	,67*	
Hvor sikker er du på at du mestrer og får til å spare i aksjer og/eller fond?*	,64*	
Hvor sikker er du på at du vil overkomme hindringer som kan motvirke din sparing i aksjer og/eller fond?*	,62*	
Jeg tror jeg har det som skal til for at jeg skal kunne spare i aksjer og/eller fond*	,41*	
Hvordan vil du beskrive din evne til å spare i aksjer og/eller fond? Svært dårlig/Svært god*	,64*	
Hvor mye kontroll har du over egen sparing i aksjer og/eller fond?*	,49*	-
Hvis jeg ville kunne jeg lett spare i aksjer og/eller fond		0,74
For meg vil det å spare i aksjer og/eller fond være: Helt umulig/Svært mulig		0,86
Det er for det meste opp til meg om jeg kan spare i aksjer og/eller fond		0,92
Hvor lett/vanskelig er det for deg å velge om du skal spare i aksjer og/eller fond?*		,58*
Cronbach's Alpha	0,92	0,80
Forklart varians (%)	60,44	18,12

*Fjernet

(R) Reversert i SPSS

4.2.4 Verdier

Den neste analysen vi har gjennomført er av verdiene materialisme, trygghetsfølelse og prestasjon. Her ladet alle indikatorene på tre ulike faktorer som forventet, med en Eigenvalue over 1. *Faktor 1 Materialisme* inneholdt 6 indikatorer hvor alle ladet godt over ,60, og faktoren har en god intern konsistens med en Cronbach's Alpha på over 0,80. Vi velger

dermed å beholde alle seks indikatorer. Innenfor *faktor 2 Trygghetsfølelse* lader alle tre indikatorene tilfredsstillende (over ,70). Cronbach's Alpha er godt over 0,80. Under *faktor 3 Prestasjon* hadde vi tre indikatorer hvorav kun to ladet tilfredsstillende (over ,80). Vi valgte å fjerne en indikator som ladet på et annet begrep enn forventet i henhold til teorien; "Andres vurdering av meg som person er ... Helt uvesentlig/Svært viktig". Faktorladningen er heller ikke tilfredsstillende nok til å inkludere den i videre analyser. *Faktor 3 Prestasjon* har en Cronbach's Alpha i underkant av 0,60 noe som i utgangspunktet ikke er høyt nok. Vi ønsker likevel å ta den med til den bekreftende faktoranalysen.

Tabell 7: Eksplorerende faktoranalyse av verdier

Faktorer			
	1 Materialisme	2 Trygghetsfølelse	3 Prestasjon
For meg er det å kjøpe nye eiendeler og ting ...	,70		
Høy status i livet er ...	,68		
Jeg beundrer mennesker som eier dyre hjem, biler, klær og andre materielle ting	,86		
Jeg verdsetter materielle ting i livet mitt	,78		
Jeg ville vært lykkeligere om jeg hadde mulighet til å kjøpe flere materielle ting	,80		
Jeg liker å eie ting som kan imponere andre	,85		
Personlig sikkerhet i livet er ...		,79	
I mitt liv er trygghet ...		,92	
Stabilitet i livet er ...		,90	
Å oppnå suksess i livet er ...			,82
Å oppleve mestringsfølelse i livet er ...			,83
Andres vurdering av meg som person er...*	,43*		-
Cronbach's Alpha	0,87	0,86	0,55
Forklart varians (%)	36,52	22,24	10,62

*Fjernet

4.2.5 Personlighetstrekk og tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser

Den siste eksplorerende faktoranalysen vi har gjennomført inneholder variablene personlighet (risikotilbøyelighet, optimisme og planmessighet) og evnen til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser. Slik vi forventet ladet indikatorene på fire ulike faktorer. Men også her har vi

valgt å kvitte oss med to indikatorer som hadde svake faktorladninger. *Faktor 1 Risikotilbøyelighet* inneholdt seks indikatorer hvorav samtlige lader over ,60. Faktoren hadde en Cronbach's Alpha på 0,90. Innenfor *faktor 2 Optimisme* hadde vi fire indikatoren hvor vi beholdt samtlige da alle ladet på over ,70. Faktoren hadde en Cronbach's Alpha på i underkant av 0,80. *Faktor 3 Planmessighet* inneholder fem indikatorer, hvorav tre av disse lader over ,60. To av indikatorene; "Vennene mine ville beskrevet meg som grundig" og "Jeg er pliktoppfyllende" har derimot for lave faktorladninger og blir dermed ikke tatt med i videre analyser. Cronbach's Alpha lader da på nesten 0,80. Under den siste faktor, *faktor 4 Fremtidige konsekvenser* har samtlige indikatorer gode ladninger, og en tilfredsstillende Cronbach's Alpha og intern konsistens på over 0,80. Til slutt ser vi at risiko har høyest forklart varians på over 18%.

Tabell 8: Eksplorerende faktoranalyse personlighetstrekk og fremtidige konsekvenser

Faktorer				
	1 Risikotilb øyelighet	2 Optimisme	3 Planmessighet	4 Fremtidige konsekvenser
Jeg unngår situasjoner med risiko (R)	,79			
Jeg synes det er spennende å ta risiko	,93			
Å ta risiko gjør livet mer gøy	,89			
Jeg tar masse risiko	,83			
Jeg har troen på å ta sjanser	,74			
Jeg ville valgt å ta risiko selv om det var sannsynlig med negative konsekvenser	,70			
Jeg tenker optimistisk om fremtiden		,73		
I usikre tider, forventer jeg som regel det beste		,79		
Jeg forventer at ting skal gå min vei		,84		
Når jeg begynner med noe nytt forventer jeg å lykkes		,76		
Vennene mine ville beskrevet meg som grundig*			,58*	
Jeg liker orden			,68	
Jeg glemmer ofte å legge ting tilbake på riktig plass (R)			,89	
Jeg er rotete (R)			,93	
Jeg er pliktoppfyllende*			,51*	
Når jeg sparer liker jeg å tenke på hvordan jeg skal leve i fremtiden				,78
Når jeg tar en avgjørelse om sparing, vurderer jeg alltid hvordan det kan påvirke meg i fremtiden				,87
Jeg vurderer ofte hvordan fremtiden kan bli, og prøver å påvirke den gjennom min sparing				,89
Når det kommer til sparing er jeg villig til å ofre noe nå, for å få det bedre i fremtiden				,72
Min sparing påvirkes av fremtidige konsekvenser				,72
Cronbach's Alpha	0,90	0,79	0,79	0,86
Forklart varians (%)	25,10	11,56	10,21	19,83

*Fjernet

(R) Reversert i SPSS

4.3 Bekreftende faktoranalyse

Etter vi hadde gjennomført de eksplorerende faktoranalysene i SPSS, tok vi de indikatorene som hadde tilfredsstillende faktorladninger og intern konsistens med videre til den bekreftende analysen i AMOS. Den bekreftende faktoranalysen (CFA) gjennomførte vi for å indikere om indikatorene i spørreundersøkelsen er godt egnet for å analysere begrepene i en strukturmodell i AMOS. Kravene er ofte strengere her enn i den eksplorerende faktoranalysen. Denne analysen anvendes også for å undersøke den sammensatte reliabiliteten for hver faktor (Composite reliability, CR) som bør være over 0,70 (Moksness & Olsen, 2017). Vi valgte å gjennomføre én felles analyse hvor vi inkluderte samtlige indikatorer. Grunnet størrelsen på den bekreftende analysen har vi valgt å lage en oppsummerende tabell i teksten (tabell 9) og heller legge den fullstendige analysen med som vedlegg (Vedlegg 2). I vedlegget kan man også se hvilke indikatorer som ble fjernet før videre analyser. Modelltilpasningen blir presentert i tabell 10.

I den bekreftende faktoranalysen kom både *Intensjon* og *Holdning* ut med samtlige faktorladninger på et tilfredsstillende nivå, henholdsvis godt over ,70. Begge hadde en god CR på over ,90. Under norm hadde de fem indikatorene vi tok med videre fra den eksplorerende faktoranalysen en faktorladning på over ,60, men kun *Injunktiv norm* hadde en tilfredsstillende CR på nærmere 0,80. *Deskriptiv norm* havnet rett under ,70, men vi velger likevel å ta den med i videre analyser da den er godt forankret i eksisterende teori og indikatorene er hentet fra en anerkjent målemodell (Cialdini et al., 1990; Ajzen, 1991).

Blant ressurser og barrierer hadde både *Kunnskap* og *Kontroll* akseptabelt nivå på faktorladninger, samt en CR på over 0,80. Under verdiene var det to indikatorer med lav ladning, en som skulle måle *Materialisme* (“Høy status i livet er...”) og en *Prestasjon* (“Å oppleve mestringsfølelse i livet er...”). Disse ble tatt ut av videre analyser. *Prestasjon* endte da med kun en indikator, men denne styrker modellen vår og vi tar derfor faktoren med videre til tross for ingen verdi på CR. Både *Materialisme* og *Trygghetsfølelse* hadde en CR på over 0,80. Blant personlighetstrekkene ble det fjernet en indikator under *Risikotilbøyelighet* (“Jeg ville valgt å ta risiko selv om det var sannsynlig med negative konsekvenser”) og en under *Optimisme* (“Jeg tenker optimistisk om fremtiden”) grunnet lave faktorladninger, CR var over 0,80 på alle tre faktorer. Under faktoren *Fremtidige konsekvenser* ble to indikatorer (“Når det kommer til sparing er jeg villig til å ofre noe nå for å få det bedre i fremtiden” og “Min sparing påvirkes av fremtidige konsekvenser”) tatt ut av analysen på bakgrunn av for lav

ladning. Fremtidig konsekvenser hadde en CR på godt over 0,80. Vi kan dermed se at reliabiliteten til begrepet har forbedret seg ytterligere fra den eksplorerende med disse to indikatorene fjernet.

Basert på tallene i analysen etter å ha fjernet ytterligere 6 indikatorer gjennom den konformatoriske faktoranalysen kan vi lese at Kji-kvadrat/df, CFI og TLI er gode tall, samt at RMSEA er på 0,40 som er innenfor kravet (tabell 10). P-verdien tilfredsstillende ikke kravet på $>,05$, noe som kan grunnes at vi hadde mange respondenter i vår undersøkelse (Dahiru, 2008).

Tabell 9: Reliabilitet i eksplorerende og bekreftende faktoranalyse av sentrale begreper

Bekreftende faktoranalyse	Composite reliability (Antall indikatorer)	Cronbach's Alpha (Antall indikatorer)
Intensjon	0,97 (3)	0,97 (3)
Holdning	0,91 (4)	0,89 (4)
Injunktiv norm	0,76 (3)	0,74 (3)
Deskriptiv norm	0,67 (2)	0,63 (2)
Kunnskap	0,93 (4)	0,92 (4)
Kontroll	0,82 (3)	0,80 (3)
Materialisme	0,86 (5)*	0,87 (6)*
Trygghetsfølelse	0,87 (3)	0,86 (3)
Prestasjon	- (1)*	0,55 (2)*
Risikotilbøyelighet	0,91 (5)*	0,90 (6)*
Optimisme	0,80 (3)*	0,79 (4)*
Planmessighet	0,81 (3)	0,79 (3)
Fremtidige konsekvenser	0,88 (3)*	0,86 (5)*

*Begreper hvor EFA og CFA er forskjellige i antall indikatorer

Tabell 10: Modelltilpasning bekreftende faktoranalyse

Modelltilpasning	
Kji-kvadrat / df	1,520
P-verdi	,00
CFI	,954
RMSEA	,040
TLI	,947

4.4 Korrelasjonsmatrise

Etter å ha gjennomført eksplorerende og bekreftende faktoranalyse tok vi med oss de gjenværende variablene i en korrelasjonsanalyse i SPSS. Ved å bruke en korrelasjonsmatrise ser vi samvariasjon mellom de ulike faktorene, det vil si i hvilken grad de påvirker hverandre. Analysen ble som tidligere nevnt gjennomført med Pearsons r som korrelasjonskoeffisient. I vår korrelasjonsmatrise har vi ingen ladninger over ,60, noe som tilsvarer lav sannsynlighet for multikolaritet og dermed ingen kunstig forklart varians. Det indikerer også at den diskriminanten validiteten til begrepene er tilfredsstillende (Hair et al., 2010), etter at vi på grunnlag av den eksplorerende faktoranalysen fjernet mestring som korrelerer 0,76 med kunnskap.

Vi gjennomførte en korrelasjonsanalyse med alle faktorer og indikatorer som ladet tilstrekkelig i faktoranalysen. Korrelasjonsmatrisen er vist nedenfor i tabell 11. De høyeste signifikante korrelasjonene (0,01-nivå) er mellom *holdning* og *intensjon* ($r= 0,60$), *kunnskap* og *holdning* ($r= 0,54$), *kontroll* og *intensjon* ($r= 0,53$), og mellom *kunnskap* og *kontroll* ($r= 0,53$). Gjennom dette ser vi at to av tre TPB-faktorer, *holdning* og *kontroll*, påvirker *intensjonen* – den avhengige variabelen. Vi observerer også at i denne korrelasjonsanalysen har faktoren kunnskap tilnærmet lik påvirkning på *holdning* som *kontroll*.

Injunktiv norm er signifikant korrelert mot *intensjon* ($r= 0,21$), og påvirker dermed i mindre grad enn *holdning* og *kontroll*. Deskriptiv norm er ikke signifikant verken på 0,01 eller 0,05-nivået mot *intensjon*. Vi ser også at flere av de individuelle trekkene er med på å påvirke *holdning*. Her skiller *materialisme* og *planmessighet* seg ut med å ikke ha signifikant påvirkningskraft på *holdning*. Andre interessante korrelasjoner som er signifikante på 0,01-nivå er blant annet *risikotilbøyelighet* og *trygghetsfølelse* ($r= -0,25$). *Risikotilbøyelighet*

korrelerer også høyt med *kunnskap* ($r= 0,41$). *Fremtidige konsekvenser* har høy korrelasjon med både *kontroll* ($r= 0,31$), *trygghetsfølelse* ($r= 0,31$) samt *prestasjon* ($r= 0,32$).

Tabell 11: Korrelasjonsmatrise

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.Intensjon	1												
2.Holdning	,60**	1											
3.Injunktiv norm	,21 **	,20 **	1										
4.Deskriptiv norm	,09	,09	,50 **	1									
5.Kontroll	,53 **	,43 **	,23 **	,14*	1								
6.Kunnskap	,44 **	,54 **	,13*	,12*	,53 **	1							
7.Prestasjon	,18 **	,28 **	,20 **	,09	,23 **	,26 **	1						
8.Trygghetsfølelse	,14*	,12*	,22 **	-,01	,14*	-,05	,11*	1					
9.Materialisme	-,004	-,02	,13*	,06	,04	-,08	,37 **	,11 *	1				
10.Fremtidige konsekvenser	,25**	,28 **	,22 **	,13*	,31 **	,19 **	,32 **	,31 **	,13*	1			
11.Risikotilbøyelighet	,22 **	,37 **	-,040	-,02	,22 **	,41 **	,20 **	-,25**	,10	,05	1		
12.Planmessighet	,14*	,10	,14*	,09	,12*	,09	,15 **	,12*	,14*	,22 **	-,08	1	
13.Optisme	,09	,21 **	,08	,07	,18 **	,19 **	,19 **	-,05	,02	,02	,30 **	-,20	1

** Korrelasjon er signifikant på 0,01-nivået (2-tailed)

* Korrelasjon er signifikant på 0,05-nivået (2-tailed)

4.5 Testing av hypoteser: Analyse av begrepsmodell (SEM-analyse)

Etter å ha gjennomført både faktoranalyse og korrelasjonsanalysen er neste steg å gjennomføre en analyse av strukturmodellen i AMOS (SEM-analysen). Gjennom den kan vi teste hvorvidt våre 16 hypoteser er signifikante eller ikke, samt hvor stor forklart varians vår modell kunne oppnå på begrepene som holdning og intensjon til å spare. Selve analysen ble gjort med alle indikatorene inkludert i en felles analyse. I de kommende avsnittene vil vi kommentere signifikante sammenhenger som har god forklaringskraft eller som er godt forankret i teori, samt relasjoner som avviker fra det som er forventet. Resultatene til SEM-analysen blir presentert i tabell 12 og modelltilpasningen i tabell 13.

I analysens resultater (tabell 13) ser vi at den forklarte variansen (R^2) for *intensjonen til å spare i aksjer og fond* ligger på 46%. *Holdning* er den faktor som forventet har størst påvirkning på *intensjon* ($b = 0,55$, $p < 0,01$), noe som bekrefter Hypotese 1. Derimot er verken *deskriptiv norm* ($b = -0,07$, $p < 0,41$) eller *injunktiv norm* ($b = 0,07$, $p < 0,24$) signifikante relatert til intensjon. Dermed er hypotesene H2a og H2b ikke bekreftet. *Kontroll* er sterkt relatert til intensjon til å spare i aksjer og fond ($b = 0,47$, $p < 0,01$). Med utgangspunkt i teorien om planlagt atferd kan vi oppsummere med at holdning og kontroll er svært høyt relatert til individers sparing i aksjer og fond. *Norm* er derimot ikke signifikant relatert til intensjon i våre data.

I vår begrepsmodell inkluderte vi tre personlighetstrekk (*Risikotilbøyelighet*, *planmessighet* og *optimisme*), tre verditrekk (*Trygghetsfølelse*, *materialisme* og *prestasjon*) og *fremtidige konsekvenser*, hvor vi relaterte alle til *holdning* til å spare i aksjer og fond.

Personlighetstrekkene ble også testet mot *intensjon*. Ingen av disse personlighetstrekkene var direkte signifikant relatert til intensjon, men er mediert mellom holdning. Hypotesene til intensjon ble da avkrefte (H10b, H11b og H12b). Samtlige hypoteser til personlighetstrekk, verdier og fremtidige konsekvenser som relateres til holdning blir bekreftet (H6, H7, H8, H9, H10a, H11a og H12a).

Personlighetstrekkene varierte i forklaringskraft. *Risikotilbøyelighet* påvirker *holdning* i størst grad ($b = 0,43$, $p < 0,01$), mens resterende personlighetstrekk var også signifikante, men hadde en svakere relasjon til holdning. Holdning blir også for verdiene en fullstendig mediator.

Trygghetsfølelse har størst påvirkning på holdning av verdsettene ($b = 0,23$, $p < 0,05$). Vi merket oss at vi får støtte for vår hypotese om at *materialisme* har en negativ forklaringskraft på holdning. *Kunnskap* er signifikant og hadde god forklaringskraft knyttet til *kontroll* ($b =$

0,36, $p < 0,01$), men relasjonen til intensjon viste seg å ikke være signifikant. Dette gjør kontroll til en mediator for kunnskap og vi får bekreftet hypotese H5b, mens hypotesen H5a blir avkreftet.

Ut fra modelltilpasningen (se tabell 13) er både Kji-kvadrat/df, CFI og TLI tilfredsstillende, og RMSEA er også innenfor kravet. I figur 2 kan dere se resultatene illustrert. I tabell 12 kan dere se hvilke hypoteser vi kunne beholde, og hvilke hypoteser som ble avkreftet.

Tabell 12: Analyse av målemodell

Direkte effekter A= aksjer F = fond	Standard- estimer	P-verdi	Hypotese	Bekreftet
Holdning til å spare i A og F → Intensjon til å spare i A og F	,55	***	H1	Ja
Injunktiv norm → Intensjon til å spare i A og F	,07	,236	H2a	Nei
Deskriptiv norm → Intensjon til å spare i A og F	-,07	,410	H2b	Nei
Kontroll → Intensjon til å spare i A og F	,47	***	H3	Ja
Kunnskap om A og F → intensjon til å spare i A og F	,01	,769	H5a	Nei
Kunnskap om A og F → Kontroll	,36	***	H5b	Ja
Prestasjon → Holdning til å spare i A og F	,12	,003**	H6	Ja
Materialisme → Holdning til å spare i A og F	-,18	***	H7	Ja
Trygghetsfølelse → Holdning til å spare i A og F	,23	,001**	H8	Ja
Fremtidige konsekvenser → Holdning til å spare i A og F	,17	,008**	H9	Ja
Risikotilbøyelighet → Holdning til å spare i A og F	,43	***	H10a	Ja
Risikotilbøyelighet → Intensjon til å spare i A og F	-,07	,287	H10b	Nei
Planmessighet → Holdning til å spare i A og F	,16	,038**	H11a	Ja
Planmessighet → Intensjon til å spare i A og F	,02	,745	H11b	Nei
Optimisme → Holdning til å spare i A og F	,14	,067*	H12a	Ja
Optimisme → Intensjon til å spare i A og F	-,09	,210	H12b	Nei

*Korrelasjon er signifikant på et 0,10-nivå

**Korrelasjon er signifikant på et 0,05-nivå

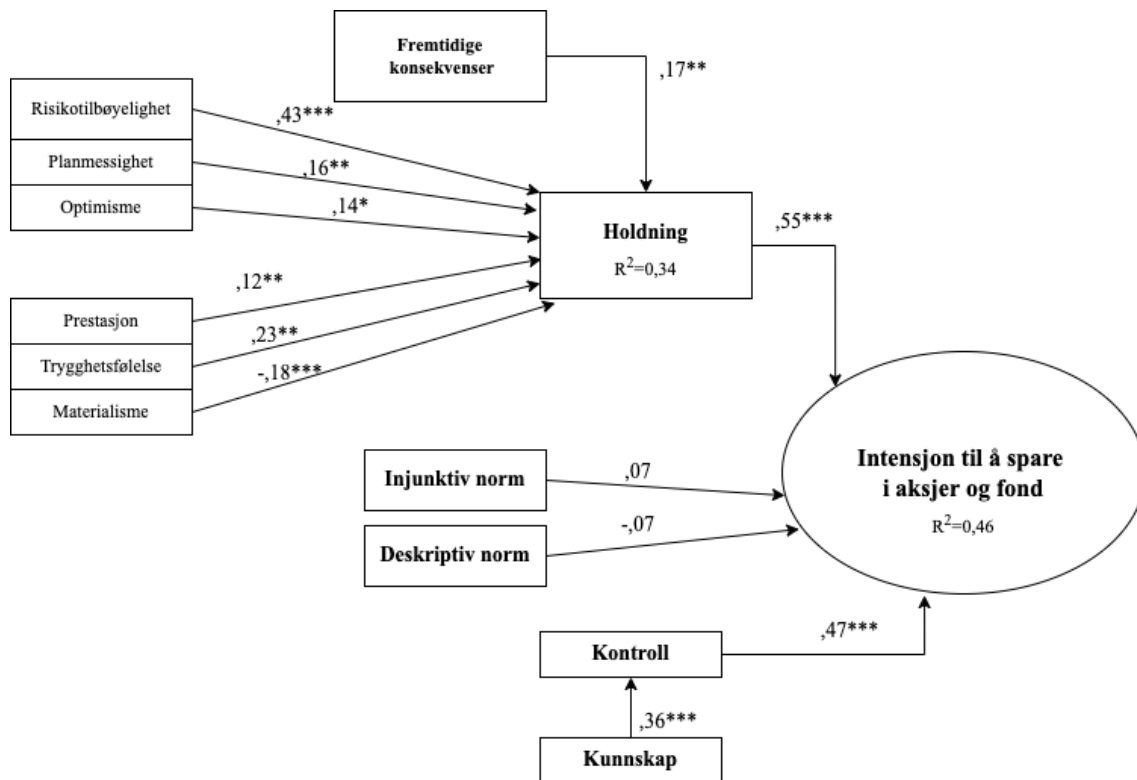
***Korrelasjon er signifikant på et 0,01- nivå

Tabell 13: Modelltilpasning med alle hypoteser (også de som ikke er signifikant)

Modelltilpasning	
Kji-kvadrat / df	1,710
P-verdi	,00
CFI	,936
RMSEA	,047
R ²	0,46
TLI	,927

4.5.1 Oppsummerende resultater

I figur 2 har vi gjengitt hovedresultatene i tabell 12. For det første viser våre resultater at holdninger, tett fulgt av kontroll forklarer 46% av variasjonen i intensjon til å spare i aksjer og fond. Derimot var ikke normbegrepene signifikante relatert til intensjon. For det andre er mangel på kunnskap en sentral barriere via kontroll for intensjon til sparing. For det tredje viser våre data at det først og fremst er risikotilbøyelighet som stimulerer en positiv holdning til å spare i aksjer og fond. En positiv holdning til sparing er også positivt påvirket av trygghetsfølelse, at en tenker langsiktig, er planmessig og optimistisk. De som er materialistisk, har en negativ holdning til sparing i aksjer og fond i motsetning til for eksempel de som er prestasjonsorientert og ønsker seg litt suksess i livet. Til slutt viste våre resultater at personlighetstrekkene fullt og helt ble mediert gjennom holdning, og dermed ikke hadde noen signifikant direkte effekt på intensjon til å spare i aksjer og fond.

Figur 2: Oppsummerende resultater

*Korrelasjon er signifikant på et 0,10-nivå

**Korrelasjon er signifikant på et 0,05-nivå

***Korrelasjon er signifikant på et 0,01- nivå

5.0 Diskusjon og konklusjon

Formålet med denne oppgaven var å undersøke hvilke faktorer som påvirker individers intensjon til å spare i aksjer og fond. Vi valgte å ta utgangspunkt i teorien om planlagt atferd i utarbeidelsen av vårt faglige rammeverk (Ajzen, 1991). Denne teorien viser til i hvilken grad holdninger, normer og oppfattet atferdskontroll påvirker intensjon til atferd. Siden spareatferd som regel ikke er en spontan og ubevisst handling (Bongini & Cucinelli, 2019), men et veloverveid valg, vil teorien om planlagt atferd være passende for å beskrive intensjonen til å spare i aksjer og fond. Vi utvidet vår modell med begreper som deskriptiv norm (Cialdini et al., 1990), kunnskap, samt flere personlige verdier (Schwartz et al., 2012), personlighetstrekk (McCrae & John, 1992; Costa & McCrae, 1995; Scheier & Carver, 1992; Esenvalde; 2011) og evnen til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser (Simons et al., 2004).

Vi samlet inn data gjennom en elektronisk anonymisert spørreundersøkelse som ble delt gjennom Facebook og LinkedIn. Utvalget besto av 323 respondenter i aldersgruppen over 18 år, hvor majoriteten var mellom 18-35 år. Det var hele 74,6% kvinner, som var naturlig ettersom undersøkelsen ble distribuert til hovedsakelig kvinner i form av Aksjejentene med 41 400 medlemmer. Undersøkelsen ble primært delt i grupper hvor medlemmene hadde en form for økonomisk interesse, og blant utvalget svarte så mye som 65% at de sparte i aksjer mens hele 85,5% oppga at de sparte i fond. Mesteparten av utvalget hadde høyere utdanning, hvor over halvparten var fulltidsansatte.

Analysen ble gjennomført ved bruk av programmene SPSS og AMOS. I SPSS gjennomførte vi først en eksplorerende faktoranalyse for å få innsyn i vår måling av de ulike begrepene. Deretter gjennomførte vi en bekreftende faktoranalyse i AMOS, som la det endelige grunnlaget for en mer optimal målemodell. For å komme frem til de endelige resultatene utførte vi en korrelasjonsanalyse og SEM-analyse. Resultatet av analysen viste at noen faktorer, slik som holdning og kontroll hadde sterke relasjoner knyttet til intensjon til å spare i aksjer og fond. Andre faktorer som eksempelvis norm hadde derimot ingen betydning for intensjon. Vi vil i den kommende diskusjonsdelen drøfte studiens resultater med vår faglige forankring, og noen teoretiske implikasjoner, for å deretter å kommentere noen mulige praktiske implikasjoner. Avslutningsvis vil vi påpeke studiens begrensninger, samt komme med forslag til videre forskning.

5.1 Begrepsvalidering

Oppgavens faktoranalyser viste i store trekk at målingene våre av begreper både var valide og reliable. I tilfeller hvor en eller flere indikatorer ikke oppfylte kravene ble de eliminert og ikke tatt med i videre analyser. Begrepet *mestring* ble eliminert grunnet manglende diskriminant validitet, da samtlige indikatorer ladet på kunnskap. I måling av *deskriptiv norm* ble en indikator (“Personer som er viktig for meg sparer selv i aksjer og/eller fond”) fjernet grunnet høy kryssladning med injunktiv norm. Begrepet som målte opplevd atferdskontroll (betegnet *kontroll*), hadde to indikatorer (“Hvor mye kontroll har du over egen sparing i aksjer og/eller fond” og “Hvor lett/vanskelig er det for deg å velge om du skal spare i aksjer og/eller fond”) som ble fjernet. Den ene ble fjernet grunnet både lav konvergent og diskriminant validitet og den andre grunnet dårlig konvergent validitet.

Til tross for god validitet på samtlige indikatorer på *kunnskap* ble en indikator (“Sammenlignet med folk flest vet jeg lite om sparing i aksjer og/eller fond”) fjernet grunnet manglende intern konsistens. Vi fjernet en indikator (“Andres vurdering av meg som person er...”) under faktoren *prestasjon* på grunn av høye kryssladninger. Begrepet *planmessighet* hadde to indikatorer (“Vennene mine ville beskrevet meg som grundig” og “Jeg er pliktoppfyllede”) vi fjernet grunnet svak konvergent validitet. Videre i den bekreftende faktoranalysen ble ytterligere indikatorer eliminert for å ytterligere å optimalisere målemodellen. Her fjernet vi en indikator av begrepene *prestasjon* (“Å oppleve mestingsfølelse i livet er...”), *materialisme* (“Høy status i livet er...”), *risikotilbøyelighet* (“Jeg ville valgt å ta risiko selv om det var sannsynlig med negative konsekvenser”) og *optimisme* (“Jeg tenker optimistisk om fremtiden”) I tillegg fjernet vi to indikatorer som skulle måle *fremtidige konsekvenser* (“Når det kommer til sparing er jeg villig til å ofre noe nå for å få det bedre i fremtiden” og “Min sparing påvirkes av fremtidige konsekvenser”).

5.2 Holdning og barrierer/kontroll er viktig for å forklare intensjon til å spare i aksjer og fond

I vår studie så vi på affektive og kognitive holdninger samlet som et samlet holdningsbegrep. Det ble også bekreftet gjennom vår faktoranalyse. Individuer med gunstige holdninger vil vurdere at sparing i aksjer og fond er både spennende og fornuftig. Forskning viser at holdninger og intensjoner som oftest er de begrepene i teorien om planlagt atferd som korrelerer mest (Armitage & Conner, 2001). Dette bekreftes også i vår studie ($r=0,60$). Holdning er det begrepet som har høyest påvirkningskraft på intensjonen til å spare i aksjer og

fond i vår studie ($b= 0,55$) og støttes også av tidligere forskning på intensjon til sparing (Bongini & Cucinelli, 2019; Nizar et al., 2021).

Kontroll er i denne oppgaven definert som form av eksterne ressurser, tilretteleggende forhold samt barrierer. I vår undersøkelse argumenterte vi for tre underliggende barrierer i tilknytning til barrierer for sparing; generell opplevd atferdskontroll (kontroll), kunnskap og mestring. Tidligere forskning på teorien om planlagt atferd viser at kontroll kan være sterkt avhengig av kontekst i forklaring av intensjon og atferd (Armitage & Conner, 2001; Fishbein & Ajzen, 2010). I vår studie viser resultatene en sterk positiv samvariasjon mellom kontroll og intensjon til å spare i aksjer og fond ($b= 0,47$). Dette støttes også i tidligere studier hvor det sies at kontroll har en stor påvirkningskraft på intensjon til sparing (Anong & Fisher, 2013). Kontroll er dermed en faktor som i stor grad påvirker hvorvidt individer er motivert til å spare i aksjer og fond. Dette tyder på at det ikke er alle som har tilgjengelig kapital, samt at individer kan mangle kunnskap om aksjer og fond. Med disse barrierene lagt til grunn kan det tenkes at alternative spareformer slik som for eksempel banksparing er enklere å bruke.

I tillegg til generell kontroll inkluderte vi kunnskap om aksjer og fond, samt mestringsevne. Mestringsevne (self-efficacy) er definert som individets vurdering av hvor godt man utfører en spesifikk atferd (Bandura, 1982), og rommer selvsikkerhet (self-confidence) som innebærer troen et individ har på evnen til å utføre en prestasjon (Bandura, 1994). Vår faktoranalyse viste at mestring og kunnskap var nesten identiske begreper. Dette støttes av tidligere forskning som setter disse to begrepene i sammenheng (Heckman & Grable, 2011). Vi eliminerte det begrep som kom dårligst ut med hensyn til intern konsistens (mestring) i vår analyse av hypotesene. Våre funn bekrefter tidligere studier (Brochado & Mendes, 2021), som sier at kunnskap om sparing i aksjer og fond har en positiv effekt på kontroll ($b= 0,36$). Dette funnet støttes av tidligere studier som fant at kunnskap om investeringer er positivt relatert til spareatferd (Grable & Lytton, 1997) og at individer kan opparbeide seg økt kontroll gjennom å tilegne seg nødvendig kunnskap (Rutherford & DeVaney, 2009).

5.3 Sosiale normer forklarer ikke intensjon til å spare i aksjer og fond

I vår oppgave ønsket vi å teste hvorvidt alle faktorene i TPB-rammeverket påvirket intensjonen til å spare i aksjer og fond. Vi ønsket å teste hvorvidt injunktiv norm (forventning fra andre) og deskriptiv norm (hva andre gjør) påvirket individets intensjon til å spare i aksjer og fond. I korrelasjonsmatrisen så vi at injunktiv norm korrelerte med intensjon, men dette ble avkrefte i SEM-analysen. Dette kan skyldes at norm påvirket holdning, og effekten går

videre mot intensjon gjennom holdningsbegrepet. De endelige resultatene viste dermed at verken injunktiv eller deskriptiv norm hadde en signifikant påvirkning på intensjon til å spare i aksjer og fond.

Våre resultater var noe overraskende ved at de ikke støtter eksisterende litteratur som sier at norm påvirker valget om å spare i aksjer og fond (East, 1993; Schmidt, 2010; Bonigini & Cucinelli, 2019). Resultatet kan trolig forklares av et vesentlig element som vi ikke har tatt høyde for i gjennomføringen av undersøkelsen, nemlig at personlig økonomi kan være et sensitivt tema (Romo, 2011; Atwood, 2012). Dette kan bety at respondentene våre ikke innehar informasjon om hva sine venner, familiemedlemmer eller andre sentrale mennesker foretar av sparing. I vårt utvalg har injunktiv og deskriptiv norm hatt liten til ingen betydning når det kommer til deres intensjon til å spare i aksjer og fond. Dette kan peke på at valg av sparing er personlig og individuelt, og lar seg i liten grad påvirke av sosiale normer.

Det kan derimot være utfordrende å konkludere med at normer ikke har betydning for intensjon til sparing i aksjer og fond, ettersom tidligere forskning hevder at norm har betydning (East, 1993; Bongini & Cucinelli, 2019). Utvalget vårt var hovedsakelig kvinner, og det kan tenkes at norm i større grad påvirker menn. Historisk sett vet man at menn er mer engasjerte i finans og investerer mer penger i aksjer og fond enn kvinner (SSB, 2020), og det finnes dermed en sjanse for at de prater mer om egne sparevaner. Hvorvidt norm faktisk påvirker intensjon er et omdiskutert tema, og vår undersøkelse støtter litteratur som omtaler privatøkonomi som et sensitivt tema.

5.4 Personlige verdiers effekt på individets holdning

Av Schwartz et al. (2012) sine 19 verdier trakk vi ut verdsettene prestasjon, materialisme og trygghetsfølelse for å se hvordan de ville påvirke holdning til å spare i aksjer og fond.

Trygghetsfølelse handler om i hvilken grad man verdsetter personlig sikkerhet. I vår teoretiske redegjørelse antok vi at behov for trygghetsfølelse kunne skape ugunstige holdninger til sparing i aksjer og fond ettersom de opplever risiko knyttet til sparingen i form av potensielt tap (Asandimitra et al., 2021). Det finnes derimot noe forskning som hevder at individer med trygghetsverdier velger å spare i aksjer og fond, da spesielt til pensjon for å sikre en god økonomisk fremtid (Canova et al., 2005). Blant de tre verdsettene var det trygghetsfølelse som hadde størst påvirkning på holdning ($b= 0,23$). Dette støttes av tidligere forskning som sier at individer med trygghetsverdier sparer i aksjer og fond (Canova et al.,

2005). Det betyr at individene i vårt utvalg som verdsetter personlig sikkerhet har en styrket holdning til å spare i aksjer og fond.

Individer som er materialistiske verdsetter å tilegne seg materielle goder og rikdom (Schwartz et al., 2012). I vår teoretiske redegjørelse antok vi at individer med et materialistisk verdsett ville ha ugunstige holdninger til å spare i aksjer og fond. Materialisme hadde slik vi antok en negativ påvirkning på holdning ($b = -0,18$). Vårt utvalg bekrefter dermed eksisterende litteratur som hevder at individer som er materialistiske har et gunstig forhold til forbruk, og dermed en negativ holdning til sparing (Watson, 2003). Disse individene kan derfor tenkes å foretrekke å tilegne seg eiendeler fremfor all form for sparing.

Prestasjon innebærer viktigheten av personlig suksess samt andres aksept (Schwartz et al., 2012). Dette viste seg å være det verdsettet som hadde minst påvirkningskraft på holdning ($b = 0,12$). Selv om sammenhengen er svak, er prestasjon en verdi som forklarer intensjon til å spare i aksjer og fond gjennom holdninger (Ajzen & Fishbein, 2005). Vårt funn støtter den beskjedne eksisterende litteratur som viser at følelsen av prestasjon har en positiv effekt på spareatferd (Asebedo et al., 2019).

5.5 Personlighetstrekk og fremtidige konsekvenser påvirker holdning

I vår oppgave inkluderte vi tre ulike personlighetstrekk; risikotilbøyelighet, planmessighet og optimisme. Vi ønsket å se på hvorvidt disse påvirket både holdning og intensjon til å spare i aksjer og fond. I tillegg ønsket vi å undersøke i hvilken grad individets evne til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser ville påvirke holdning. Resultatene av analysen viste at samtlige personlighetstrekk kun hadde en påvirkning på holdning, mens ingen var signifikante direkte mot intensjon. I vår teoretiske forankring ble det vist til studier som sier at holdning ikke fungerer som fullstendig mediator mellom holdning og intensjon (Fishbein & Ajzen, 2010). Dette var årsaken til at vi testet alle personlighetstrekkene også direkte mot intensjon. I vår studie ble derimot holdning en fullstendig mediator for personlighetstrekkene.

Risikotilbøyelighet omhandler individers tendens til å engasjere seg i atferd, med utsikter som kan ha konsekvenser som tap, skade eller fiasko (Zhang et al., 2019). Våre resultater viste at risikotilbøyelighet var det personlighetstrekket med størst forklaringskraft på holdning ($b = 0,43$). Dette støttes av tidligere studier som har vist at individer som ikke er risikotilbøyelige ofte vil unngå sparing i aksjer og fond (Roccas et al., 2002). Det er naturlig at risikotilbøyelighet har stor påvirkning på holdning ettersom at risiko er et viktig element i

valget om å spare i aksjer og fond, da denne formen for sparing innebærer risiko (Thaler & Johnson, 1990; Verdipapirforetakenes forbund, 2015). Individene i vårt utvalg som har tilbøyelighet til å ta risiko vil dermed ha gunstigere holdninger til å spare i aksjer og fond.

I vår teoretiske redegjørelse antok vi at faktoren risikotilbøyelighet kunne være negativ relatert til trygghetsverdier (Roccas et al., 2002). I vår analyse ble dette bekreftet med en negativ korrelasjon ($r = -0,25$). Roccas et al. (2002) har også vist at individer med sterke trygghetsverdier vil ha ugunstige holdninger til sparing i aksjer og fond ettersom det forbindes med risiko. Dette bekreftes i vår undersøkelse hvor vi fant at individer i vårt utvalg med høye trygghetsverdier var mindre villig til å ta risiko. Individer som verdsetter trygghet kan trolig derfor velge fond med lavere risiko enn aksjer, da de ønsker noe stabilt som gjør at de føler seg trygge og komfortable. Risikotilbøyelighet korrelerer positivt med kunnskap ($r = 0,41$). Dette støttes av tidligere studier som viser at individer som innehar kunnskap vil være villig til å ta mer risiko (Grable, 2000). Med andre ord kan trygghetsfølelse være en barriere for sparing i aksjer og fond, men dersom en tilegner seg kunnskap om slik sparing kan trygghetssøkende øke sin motivasjon til å spare i aksjer og fond.

Planmessighet er et personlighetstrekk som belyser individers evne til å planlegge og organisere, samt å være strukturert og pliktoppfyllende (Costa & McCrae, 1995).

Personlighetstrekket planmessighet har som forventet fra vår teoridiskusjon (Letkiewicz & Fox, 2014) en positiv effekt på individers holdning til å spare i aksjer og fond ($b = 0,16$).

Ettersom individer som er planmessige har evnen å være strukturerte og planlegge er det ikke overraskende at de er positive relatert til å tenke langsiktig ($r = 0,22$). Da de ønsker å ha en langsiktig plan på sparingen sin.

Optimistiske individer kjennetegnes ved å forvente det mest gunstige, samt at disse individene i større grad både bruker og låner mer penger enn pessimistiske individer (Scheier & Carver, 1992; Esenvalde, 2011; Nyhus, 2017). Det eksisterer lite forskning som ser på optimisme relatert til sparing i aksjer og fond. Samtidig finnes det studier som sier at optimistiske individer er håpefulle og forventer det beste (Hey, 1984). Det er derfor sannsynlig at de velger sparemetoder som aksjer og fond ettersom det kan gi god avkastning med en viss risiko. Vi antok dermed at optimisme ville ha en positiv effekt på holdning til å spare i aksjer og fond, noe vi fikk bekreftet i vår undersøkelse ($b = 0,14$). Vi fant også at optimisme var positivt korrelert med risikotilbøyelighet ($r = 0,30$), som betyr at optimistiske individer i vårt utvalg er villige til å ta mer risiko.

Mange foretrekker å leve her og nå mens andre i større grad tar hensyn til fremtidige og langsiktige konsekvenser av sine beslutninger. Faglig sett blir dette fremstilt som individers ulike tidsperspektiv, hvor spesielt konflikten mellom her og nå og bekymringer for fremtiden og fremtidige konsekvenser er sentral (Strathman et al., 1994; Kooij et al., 2018). I teoridelen argumentert vi for at tilbøyelighet til å ta hensyn til fremtidige konsekvenser ville ha en positiv effekt på holdninger til å spare i aksjer og fond. Det ble bekreftet i våre analyser ($b=0,17$). Sparing i aksjer og fond er ofte knyttet til en lengre sparehorisont for folk flest. Dette passer godt for individer som tar hensyn til fremtidige konsekvenser da de er opptatt av å sikre en god økonomisk fremtid. Individer som tar hensyn til fremtidige konsekvenser er prestasjonsorientert ($r=0,32$), noe som er naturlig ettersom de evner å sette seg langsiktige mål og ønsker å prestere. Prestasjon relatert til sparing i aksjer og fond vil være å oppnå en god avkastning, noe som kan ta tid. Individer som evner å ta hensyn til fremtidige konsekvenser søker også trygghet ($r=0,31$), en langsiktig sparing i aksjer og fond kan gi disse individene en trygghet om en god økonomisk fremtid. Tidligere forskning (få empiriske studier) støtter våre funn om at fremtidige konsekvenser vil føre til gunstigere holdninger til å spare i aksjer og fond (Jacobs-Lawson & Hershey, 2005).

5.6 Praktiske implikasjoner

Denne oppgaven hadde som formål å kartlegge faktorer som påvirker intensjon til å spare i aksjer og fond. Det er stadig økende oppmerksomhet knyttet til sparing i alternative metoder som aksjer og fond. De siste årene har denne formen for sparing doblet seg blant unge (Strøm, 2021). Valget av tema er både samfunnsaktuelt og interessant ettersom det de siste årene har vært lave renter og høy inflasjon, noe som innebærer at det kan være mer lønnsomt å velge og spare i aksjer eller fond enn å ha penger i banken (Norges Bank, 2019). Resultatene våre viser at holdning og kontroll har sterk sammenheng med intensjon til sparing i aksjer og fond. Kunnskap har en sterk sammenheng til intensjon gjennom kontroll, mens risikotilbøyelighet har en sterk sammenheng med intensjon gjennom holdning. Vi vil i det følgende gå nærmere inn på de praktiske implikasjoner denne oppgaven har ført med seg.

Kunnskap er et viktig begrep for å oppnå forståelse for hva som påvirker et individs intensjon til å spare i aksjer og fond, gjennom kontroll. Det kan tyde på at individer som har god kunnskap om aksjer og fond i større grad oppnår kontroll og økt intensjon til denne formen for sparing. Funnet kan være viktig for bank- og finansvirksomhet ved at de kan vektlegge dette i sin markedsføringsstrategi. Som Nyhus og Refvik (2016) hevdet virker det som

nordmenn har manglende kunnskap om aksjer og fond. Ved å appellere til kundene sine for å øke forståelsen for aksjer og fond vil banker kunne øke antall kunder som velger dette som sin foretrukne sparemetode. For å redusere barrierene mot aksje- og fondssparing kan bankene informere om fordelene denne formen for sparing kan gi. Det vil også være nyttig å gi mer informasjon om hvordan man enkelt kan opprette en spareavtale i aksjer eller fond. I tillegg kan det informeres om at det eksisterer ulike typer aksjer og fond med ulik risiko, samt hvilken avkastning man potensielt kan oppnå ved å ta en gitt risiko. Dette kan knyttes til to andre funn i vår undersøkelse rundt risikotilbøyelighet og trygghetsfølelse.

Vi fant at individer som har høy grad av risikotilbøyelighet har en sterkere holdning til å spare i aksjer og fond. Et annet interessant funn er at individer som har høye trygghetsverdier også har en positiv holdning til å spare i aksjer og fond. Dette tyder på at personer som verdsetter trygghet også ønsker å spare i aksjer og fond. Disse to funnene kan være viktig for hvordan bank- og finansvirksomhet velger å markedsføre. Det vil være nyttig å tilpasse kunnskapsdelingen ved å ta hensyn til både kunden som ønsker å ta litt mer risiko, men også en kunde som verdsetter trygghet. Dette kan gjennomføres ved å i større grad opplyse om risikoen, men også at man kan oppnå høy avkastning dersom man velger å ta risiko. Samtidig kan det opplyses om at det finnes fond med svært lav risiko for de som har mindre risikotilbøyelighet og mer trygghetsfølelse. Det kan legges frem en spareavtale med høyere risiko og høyere potensiell avkastning/potensielt tap, og en annen spareavtale med lavere risiko og lavere potensiell avkastning/potensielt tap. På denne måten kan man både nå individer som ønsker å ta risiko med å spille på avkastning, samtidig som man har noe å tilby for de som ønsker et tryggere alternativ hvor det appelleres med at det er trygt og stabilt.

Sparing i aksjer og fond er gjerne knyttet til en lengre sparehorisont, bank- og finansvirksomhet kan dermed forsøke å rette seg mot individer med et lengre tidsperspektiv som har evnen å ta hensyn til fremtidige konsekvenser. Disse individene vil trolig i større grad være åpne for denne formen for sparing, da de evner å se de langsiktige fordelene det fører med seg. Bank- og finansvirksomhet kan også prøve påvirke individer som ikke har like god evne til å tenke langsiktig, ved å vise til hvorfor det er viktig å spare samt hvorfor aksjer og fond er en passende form for sparing til fremtiden. Det kan spilles på at en kan spare et mindre beløp som er overkommelig i ens hverdag, men som på sikt kan gi gode utsikter for en lystig fremtid.

Avslutningsvis viste våre funn at materialistiske individer har en negativ holdning til å spare i aksjer og fond. Individer som har dette verdisettet, har et ønske om å heller bruke pengene. Dette kan skyldes deres ønske om å ha materielle eiendeler fremfor å spare. For at bank- og finansvirksomhet skal kunne fange opp disse individene som kunder kan det være nyttig å opplyse om hvor mye penger man kan oppnå ved å spare i aksjer og fond. Denne appelleringen kan gjøres gjennom å spille på at man kan tilegne seg mer rikdom slik at de igjen kan skaffe seg mer eiendeler på sikt, som materialistiske individer har vist seg å være opptatt av (Schwartz et al., 2012).

5.7 Begrensninger og videre forskning

I vår studie har vi sett på hvilke faktorer som kan påvirke individets intensjon til å spare i aksjer og fond. Vår modell tyder på at holdninger, kontroll og ulike individuelle forskjeller vil være med å påvirke individets intensjon til sparing i aksjer og fond. Det er likevel verdt å bemerke at oppgaven har sine begrensninger som bør hensynstas.

Først, i gjennomførelsen av studien ble det benyttet et ikke-sannsynlighetsutvalg, nærmere bestemt et bekvemmelighetsutvalg, som gjør at vi endte med et skjevt utvalg respondenter (Jacobsen, 2003). Årsaken til at vi valgte et bekvemmelighetsutvalg var grunnet oppgavens begrensende tid. Problemet med et slikt utvalg er at vi ikke kan generalisere resultatene utover dette utvalget, noe som er en svakhet med vår oppgave. Vi valgte blant annet å dele vårt spørreskjema i Facebook-gruppene “Aksjejentene” og “Økonomistudentene ved HHT”. Dette er noe som kan ha ført til at vårt utvalg trolig hadde sterkere holdninger og intensjoner knyttet til emnet ettersom de høyst sannsynlig har interesse for temaet. I tillegg rekrutterte vi en høy andel kvinner. Et viktig forslag til videre forskning vil være å benytte et sannsynlighetsutvalg, som gjør at funnene i større grad kan generaliseres. Det vil også kunne være interessant å undersøke ulikheter blant kjønn og ulikheter blant de med og uten interesse for aksje- og fondssparing. Dette kan for eksempel forklare at normer ikke hadde signifikant betydning i vår undersøkelse.

For det andre, injunktiv og deskriptiv norm hadde som nevnt ingen påvirkning på intensjon i vår studie, men tidligere forskning har vist at disse har en effekt på intensjon til ulike former for sparing (Bongini & Cucinelli, 2019). Hvorvidt det er en svakhet med vår undersøkelse som gjorde at disse ikke ble signifikante eller om injunktive og deskriptive normer faktisk har liten grad av påvirkning kan være interessant å undersøke ytterligere. Vårt utvalgt var som nevnt hovedsakelig bestående av kvinner, og det kan være en mulighet for at normer har

større betydning blant menn. Det vil dermed være et forslag til videre forskning å vurdere hvorvidt normer har større betydning i valget om å spare i aksjer og fond hos menn.

For det tredje, gjennomførte vi en tverrsnittsundersøkelse grunnet begrenset tid for gjennomføring av studien. Ved en tverrsnittsundersøkelse vil vi få avklart kausalitetsforholdet i vår oppgave (Johannessen et al., 2011). På den andre siden er grunnstrukturen i TPB godt dokumentert gjennom mange ulike former for design (Fishbein & Ajzen, 2010). Det hadde dermed vært interessant å gjennomføre en longitudinell studie for å se hvorvidt holdning og intensjon kan påvirke faktisk atferd. I henhold til TPB (Ajzen, 1991) skal atferd måles etter intensjonen. Atferd ble ikke inkludert i modellen, men vi fikk kartlagt hvordan respondentene oppgir at de sparer i dag. Over halvparten av utvalget oppga at de allerede sparte i aksjer og fond. I en longitudinell studie vil det være mulig å undersøke den fremtidige utviklingen i spareatferd hos respondentene. Et annet forslag til videre forskning er å undersøke hvorvidt ulike sparemetoder påvirker hverandre. For eksempel om boligsparing vil føre til at individer har en svekket intensjon til å spare i aksjer og fond. Man kan også undersøke ulikheter på intensjon til aksjesparing sammenlignet med fondssparing.

Til slutt, i vårt utvalg av uavhengige forklaringsvariabler tok vi utgangspunkt i tidligere forskning på temaet sparing. Disse ble valgt ut med hensikt om å forklare vår problemstilling. Det kan ikke utelukkes at det kan foreligge andre uavhengige variabler som vil kunne forklare intensjonen til å spare i aksjer og fond. Det kan være interessant å teste ut andre personlighetstrekk, som eksempelvis ekstroversjon og åpenhet (Nyhus, 2017). Ved å velge en kvantitativ undersøkelse, gikk vi glipp av muligheten til å gå i dybden på de ulike respondentene. Forslag til videre forskning kan være å gjennomføre en kvalitativ undersøkelse for å dykke dypere i forhold som påvirker beslutningsprosessene og valget om å spare i aksjer og fond versus andre former for sparing, samt det å ikke spare i det hele tatt. På denne måten kunne man fanget opp ulike begreper og sammenhenger om sparing/ikke sparing som ikke er tilstrekkelig undersøkt tidligere.

Referanseliste

- Ajzen, I. (1985). From Intentions to Actions: A Theory of Planned Behavior. I Kuhl, J., Beckmann, J. (Red.), *Action Control* (11-39). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Ajzen, I. (2002). Constructing a TPB Questionnaire: Conceptual and Methodological Considerations.
- Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality and Behavior*. Berkshire: McGraw – Hill Education.
- Ajzen, I. & Fishbein, M. (2005). The Influence of Attitudes on Behavior. I D. Albarracín, B. T. Johnson, & M. P. Zanna (Red.), *The Handbook of Attitudes* (s. 173-221). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Alarcon, G. M., Bowling, N. A., & Khazon, S. (2013). Great Expectations: A Meta-Analytic Examination of Optimism and Hope. *Personality and Individual Differences*, 54(7), 821-827.
- Amari, M., Salhi, B. & Jarboui, A. (2020). Evaluating the Effects of Sociodemographic Characteristics and Financial Education on Saving Behavior. *International Journal of Sociology and Social Policy*. 40(11/12), 1423-1438.
- Amatucci, F. M., & Crawley, D. C. (2011). Financial Self-Efficacy Among Women Entrepreneurs. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 3(1), 23-37.
- Anong, S. T. & Fisher, P. J. (2013). Future Orientation and Saving for Medium-term Expenses. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 41(4), 393-412.
- Armitage, C. J. & Conner, M. (2001). Efficacy of the Theory of Planned Behavior: A Metaanalytic Review. *British Journal of Social Psychology*, 40(4), 471-499.
- Asandimitra, N., Narsa, I. M. & Irwanto, A. (2021). The Effect of Money Attitude, Subjective Norm, Perceived Behavioural Control, And Perceived Risk on Millennial's Saving Intention. *BISMA (Bisnis dan Manajemen)*, 14(1), 1-14.

- Asebedo, S. D., Wilmarth, M. J., Seay, M. C., Archuleta, K., Brase, G. L. & MacDonald, M. (2019). Personality and Saving Behavior Among Older Adults. *Journal of Consumer Affairs*, 53(2), 488-519.
- Atwood, J. D. (2012). Couples and Money: The Last Taboo. *The American Journal of Family Therapy*, 40(1), 1-19.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy Mechanism in Human Agency. *American Psychologist*, 37(2), 122-147.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachaudran (Red.). *Encyclopedia of human behavior* (4), 71-81. New York: Academic Press.
- Bandura, A. (2006). Guide For Constructing Self-Efficacy Scales. *Self-Efficacy Beliefs of Adolescents*, 5(1), 307-337.
- Beck, L. & Ajzen, I. (1991). Predicting Dishonest Actions Using the Theory of Planned Behavior. *Journal of Research in Personality*, 25(3), 285-301.
- Belk, R.W. (1985). Materialism: Trait aspects of living in the material world. *Journal of Consumer Research*, 12(3), 265-280.
- Bongini, P. & Cucinelli, D. (2019). University Students and Retirement Planning: Never too Early. *International Journal of Bank Marketing*. 37(3), 775-797.
- Brochado, A. & Mendes, V. (2021). Savings and Financial Literacy: A Review of Selected Literature. *European Review of Business Economics*, 1(1), 61-72.
- Canova, L., Rattazzi, A. M. M. & Webley, P. (2005). The Hierarchical Structure of Saving Motives. *Journal of Economic Psychology*, 26(1), 21-34.
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (2018). Generalized Optimism. I G. Oettingen, A. T. Sevincer & P. Gollwitzer (Red.), *The Psychology of Thinking About Future* (s. 214-230). New York: The Guilford Press.

Christophersen, K.A. (2013). Introduksjon til statistisk analyse: Regresjonsbaserte metoder og anvendelser. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Cialdini, R. B., Reno, R. R. & Kallgren, C. A. (1990). A Focus Theory of Normative Conduct: Recycling the Concept of Norms to Reduce Littering in Public Places. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(6), 1015-1026.

Cialdini, R. B., Kallgren, C. A. & Reno, R. R. (1991). A Focus Theory of Normative Conduct. *Advances in Experimental Social Psychology*, 24, 201-234.

Cialdini, R. B. (2001). Harnessing the Science of Persuasion. *Harvard Business Review*, 79(9), 72-79.

Conner, M. & Armitage, C. J. (1998). Extending the Theory of Planned Behavior: A review and Avenues for Further Research. *Journal of Applied Social Psychology*, 28(15), 1429-1464.

Copur, Z. & Gutter, M. S. (2019). Economic, Sociological, and Psychological Factors of the Saving Behavior: Turkey case. *Journal of Family and Economic Issues*, 40(2), 305-322.

Costa, P.T. & McCrae, R.R. (1995). Persons, Places and Personality: Career Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Career Assessment*. 3(2), 123-139.

Crites Jr, S. L., Fabrigar, L. R. & Petty, R. E. (1994). Measuring the Affective and Cognitive Properties of Attitudes: Conceptual and Methodological Issues. *Personality and social Psychology Bulletin*, 20(6), 619-634.

Croy, G., Gerrans, P., & Speelman, C. (2010). Injunctive Social Norms Primacy Over Descriptive Social Norms in Retirement Savings Decisions. *The International Journal of Aging and Human Development*, 71(4), 259-282.

Dahiru, T. (2008). P-Value, a True Test of Statistical Significance? A Cautionary Note. *Annals of Ibadan Postgraduate Medicine*, 6(1), 21-26.

Donnellan, M. Brent, Oswald, Frederick L., Baird, Brendan M., & Lucas, Richard E. (2006). The Mini-IPIP Scales: Tiny-Yet-Effective Measures of the Big Five Factors of Personality. *Psychological Assessment*, 18(2), 192-203.

- Donnelly, G., Iyer, R. & Howell, R. T. (2012). The Big Five Personality Traits, Material Values, and Financial Well-being of Self-described Money Managers. *Journal of Economic Psychology*, 33(6), 1129-1142.
- East, R. (1993). Investment Decisions and the Theory of Planned Behaviour. *Journal of Economic Psychology*, 14(2), 337-375.
- ElHaffar, G., Durif, F., & Dubé, L. (2020). Towards Closing the Attitude-Intention-Behavior Gap in Green Consumption: A Narrative Review of the Literature and an Overview of Future Research Directions. *Journal of Cleaner Production*, 275, 122556.
- Elmerick, S. A., Montalto, C. P. & Fox, J. J. (2002). Use of Financial Planners by US Households. *Financial Services Review*, 11(3), 217.
- Eriksson, K. & Hermansson, C. (2019). How Relationship Attributes Affect Bank Customers' Saving. *International Journal of Bank Marketing*. 37(3), 156-170.
- Esenvalde, I. (2011). *Psychological Predictors of Savings Behavior: Contrasting the Impact of Optimism and Burnout on Self-control, Achievement Motivation and Savings Behavior* [Doktorgradsavhandling]. Alliant International University, Los Angeles. ProQuest Dissertations Publishing. <https://www.proquest.com/docview/864662552?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>.
- Fishbein, M. & Ajzen, I. (2010). *Predicting and Changing Behavior: The Reasoned Action Approach*. New York: Psychology Press.
- Flynn, L. R., & Goldsmith, R. E. (1999). A short, Reliable Measure of Subjective Knowledge. *Journal of Business Research*, 46(1), 57-66.
- Gallego-Losada, R., Montero-Navarro, A., Rodríguez-Sánchez, J. L. & González-Torres, T. (2021). Retirement Planning and Financial Literacy, at the Crossroads. A Bibliometric Analysis. *Finance Research Letters*, 44, 102109.

- Gómez-Olmedo, A. M., Carrero Bosch, I. & Martínez, C. V. (2020). Volition to Behave Sustainably: An Examination of the Role of Self-Control. *Journal of Consumer Behaviour*, 20(3), 776-790.
- Grable, J. E. & Lytton, R. H. (1997). Determinants Of Retirement Savings Plan Participation: A Discriminant Analysis. *Personal Finances and Worker Productivity* 1(1), 184-189.
- Grable, J. E. (2000). Financial Risk Tolerance and Additional Factors that Affect Risk Taking in Everyday Money Matters. *Journal of Business and Psychology*, 14(4), 625-630.
- Hair, J. F. Jr., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E & Tatham, R. L. (2010). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective* (7. utg.). New Jersey: Pearson Education.
- Heckman, S. J., & Grable, J. E. (2011). Testing the Role of Parental Debt Attitudes, Student Income, Dependency Status, and Financial Knowledge Have in Shaping Financial Self-Efficacy among College Students. *College Student Journal*, 45(1), 51-64.
- Hey, J. D. (1984). The Economics of Optimism and Pessimism: A Definition and Some Applications. *Kyklos*, 37(2), 181-205.
- Howlett, E., Kees, J., & Kemp, E. (2008). The role of Self-Regulation, Future Orientation, and Financial Knowledge in Long-Term Financial Decisions. *Journal of Consumer Affairs*, 42(2), 223-424.
- Hu, L. & Bentler, P. M. (1999). Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Insko, C. A. & Schopler, J. (1967). Triadic Consistency: A Statement of Affective-Cognitive-Conative Consistency. *Psychological Review*, 74(5), 361-376.
- Jacobsen, D. I. (2003). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*, (1. Utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.

- Jacobs-Lawson, J. M. & Hershey, D. A. (2005). Influence of Future Time Perspective, Financial Knowledge, and Financial Risk Tolerance on Retirement Saving Behaviors. *Financial Services Review*, 14(4), 331-344.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4.utg.). Oslo: Abstrakt Forlag.
- Joireman, J., Shaffer, M. J., Balliet, D., & Strathman, A. (2012). Promotion Orientation Explains Why Future-Oriented People Exercise and Eat Healthy: Evidence From the Two-Factor Consideration of Future Consequences-14 Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(10), 1272-1287.
- Kasser, T. & Ryan, R. M. (1993). A Dark Side of the American Dream: Correlates of Financial Success as a Central Life Aspiration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(2), 410-422.
- Kasser, T., Ryan, R. M., Couchman, C. E. & Sheldon, K. M. (2004). Materialistic Values: Their Causes and Consequences. T. Kasser & A.D. Kanner (Red.) *Psychology and Consumer Culture: The Struggle for a Good Life in a Materialistic World* (11-28) Washington DC: American Psychological Association.
- Kastenbaum, R. (1961). The Dimensions of Future Time Perspective: An Experimental Analysis. *Journal of General Psychology*, 65(2), 203–218.
- Kiriakidis, S. (2017). Perceived Behavioural Control in the Theory of Planned Behaviour: Variability of Conceptualization and Operationalization and Implications for Measurement. I Kavoura, A., Sakas, D., Tomaras, P. (Red.) *Strategic Innovative Marketing* (197-202). Switzerland: Springer International Publishing.
- Kooij, D. T., Kanfer, R., Betts, M. & Rudolph, C. W. (2018). Future Time Perspective: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Applied Psychology*, 103(8), 867.
- Larsen, V., Sirgy, J.M. and Wright, N.D. (1999). Materialism: The Construct, Measures, Antecedents, and Consequences. *Academy of Marketing Studies Journal*, 3(2), 78-110.

Lemrová, S., Reiterová, E., Fatěnová, R., Lemr, K. & Tang, T. L. P. (2014). Money is Power: Monetary Intelligence – Love of Money and Temptation of Materialism Among Czech University Students. *Journal of Business Ethics*, 125(2), 329-348.

Letkiewicz, J. C., & Fox, J. J. (2014). Conscientiousness, Financial Literacy, and Asset Accumulation of Young Adults. *Journal of Consumer Affairs*, 48(2), 274-300.

Lown, J. M. (2011). Development and Validation of a Financial Self-Efficacy Scale. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(2), 54-63.

Mccrae, R. & John, O. (1992). An Introduction to the Five-Factor Model and its Applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215.

Mindra, R., & Moya, M. (2017). Financial Self-Efficacy: A Mediator in Advancing Financial Inclusion. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*. 36(2), 128-149.

Moksness, L., & Olsen, S. O. (2017). Understanding Researchers' Intention to Publish in Open Access Journals. *Journal of Documentation*, 73(6), 1149-1166.

Morrin, M., Broniarczyk, S., & Inman, J. J. (2011). Fund Assortments, Gender, and Retirement Plan Participation. *International Journal of Bank Marketing*, 29(5), 433-450.

Murphy, L. & Dockray, S. (2018). The Consideration of Future Consequences and Health Behaviour: A Meta-Analysis. *Health Psychology Review*, 12(4), 357-381.

Nizar, N., Choban, U. & Hussain, M. H. A. (2021). Application of TPB on the Saving Intention among the Students of Community Colleges: Moderating Effect of Mobile Applications. *Global Business & Management Research*, 13(4).

Nordnet. (2015, 8. desember). Nordmenns sparevaner under lupen. Hentet fra <https://www.nordnet.no/blogg/nordmenns-sparevaner-under-lupen/>

Norges Bank. (2019, 10. april). Hvordan påvirker styringsrenten deg? Hentet fra <https://www.norges-bank.no/kunnskapsbanken/styringsrenten/hvordan-pavirker-styringsrenten-deg/>

Nyhus, E. & Refvik, L. (2016, 2. mai). Nordmenn trenger mer sparekunnskap, *aksjenorge*. Hentet fra <https://aksjenorge.no/aktuelt/2016/05/02/finansiell-forstaelse-i-europa/>

Nyhus, E. (2017). Saving Behaviour: Economic and Psychological Approaches. I R. Ranyard (Red.), *Economic Psychology* (2018, s. 206-222). John Wiley & Sons Ltd.

Otto, A. (2013). Saving in Childhood and Adolescence: Insights From Developmental Psychology. *Economics of Education Review*, 33, 8-18.

Parkinson, J., David, P. & Rundle-Thiele, S. (2017). Self-Efficacy or Perceived Behavioural Control: Which Influences Consumers' Physical Activity and Healthful Eating Behaviour Maintenance? *Journal of Consumer Behaviour*, 16(5), 413-423.

Perry, V. G. & Morris, M. D. (2005). Who is in Control? The Role of Self-perception, Knowledge, and Income in Explaining Consumer Financial Behavior. *Journal of Consumer Affairs*, 39(2), 299-313.

Richins, M. L., & Dawson, S. (1992). A Consumer Values Orientation for Materialism and its Measurement: Scale Development and Validation. *Journal of Consumer Research*, 19(3), 303-316.

Riitsalu, L. & Van Raaij, F. (2020). *Self-Control, Future Time Perspective and Savings – The Keys to Perceived Financial Well-Being*. Think Forward Initiative.

Ringdal, K. (2018): *Enhet og mangfold* (4. utg.) Bergen: Fagbokforlaget.

Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. & Knafo, A. (2002). The Big Five Personality Factors and Personal Values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(6), 789-801.

Romo, L. K. (2011). Money talks: Revealing and Concealing Financial Information in Families. *Journal of Family Communication*, 11(4), 264-281.

Rutherford, L. & DeVaney, S. A. (2009). Utilizing the Theory of Planned Behavior to Understand Convenience Use of Credit Cards. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20(2), 48-63.

Sandmo, A. (1970). The effect of Uncertainty on Saving Decisions. *The Review of Economic Studies*, 37(3), 353-360.

Satsios, N., & Hadjidakis, S. (2018). Applying the Theory of Planned Behaviour (TPB) in Saving Behaviour of Pomak Households. *International Journal of Financial Research*, 9(2), 122-133.

Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1985). Optimism, Coping, and Health: Assessment and Implications of Generalized Outcome Expectancies. *Health Psychology*, 4(3), 219-247.

Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1992). Effects of Optimism on Psychological and Physical Well-Being: Theoretical Overview and Empirical Update. *Cognitive Therapy and Research*, 16(2), 201-228.

Schmidt, N. (2010). What Drives Investments Into Mutual Funds? Applying the Theory of Planned Behaviour to Individuals' Willingness and Intention to Purchase Mutual Funds. I *Conference Proceeding*. Burgplatz: Otto Beinsheim School of Management.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 Countries. I Zanna, M (Red.), *Advances in Experimental Social Psychology* (vol. 25, s. 1-65). New York: Academic Press.

Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 3-20.

Schwartz, S. H., Vecchione, M., Fischer, R., Ramos, A., Cieciuch, J., Davidov, E., Beierlein, C., Verkasalo, M., Lönnqvist, J-E., Demiruku, K., Dirilen-Gumus, O. & Konty, M. (2012). Refining the Theory of Basic Individual Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663-688.

Selnes, F. (1999). *Markedsundersøkelser*. (4. Utg.). Oslo: Tano Aschehoug.

Shrum, L. J., Wong, N., Arif, F., Chugani, S. K., Gunz, A., Lowrey, T. M., Nairn, A., Pandelaere, M., Ross, S. M., Ruvio, A., Scott, K. & Sundie, J. (2013). Reconceptualizing Materialism as Identity Goal Pursuits: Functions, Processes, and Consequences. *Journal of Business Research*, 66(8), 1179-1185.

Simons, J., Vansteenkiste, M., Lens, W. & Lacante, M. (2004). Placing Motivation and Future Time Perspective Theory in a Temporal Perspective. *Educational Psychology Review*, 16(2), 121-139.

Sivaramakrishnan, S., Srivastava, M. and Rastogi, A. (2017), Attitudinal Factors, Financial Literacy, and Stock Market Participation. *International Journal of Bank Marketing*, 35(5), 818-841.

Soto, C. J., & John, O. P. (2017). The Next Big Five Inventory (BFI-2): Developing and Assessing a Hierarchical Model with 15 Facets to Enhance Bandwidth, Fidelity, and Predictive Power. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113(1), 117-143.

SSB. (2019, 01. januar). Konjunkturtendensene. Hentet fra <https://www.ssb.no/nasjonaltregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/attachment/380156?ts=16958558ee0>

SSB. (2020, 17. april). Kvinner setter penger i banken, menn kjøper aksjer. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/kvinner-sparer-menn-investerer>

Strathman, A., Gleicher, F., Boninger, D. S. & Edwards, C. S. (1994). The Consideration of Future Consequences: Weighing Immediate and Distant Outcomes of Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(4), 742.

Strøm, P. (2021, 27. august). Stadig flere gjør som Oljana (25): Private tjente rekordmye på aksjer i fjor. *NRK*. Hentet fra: https://www.nrk.no/nordland/slik-vinner-du-pa-aksjer--privatpersoner-tok-ut-65_4-milliarder-kroner-i-utbytte-under-korona-1.15621522

Sullivan, M. K., & Miller, A. (1996). Segmenting the Informal Venture Capital Market: Economic, Hedonistic, and Altruistic Investors. *Journal of Business Research*, 36(1), 25-35.

Tang, N. (2021). Cognitive Abilities Self-efficacy and Financial Behavior. *Journal of Economic Psychology*, 87, 102447.

Terry, D. J. & O'Leary, J. E. (1995). The Theory of Planned Behaviour: The Effects of Perceived Behavioural Control and Self-Efficacy. *British Journal of Social Psychology*, 34(2), 199-220.

Thaler, R. H. & Johnson, E. J. (1990). Gambling With the House Money and Trying to Break Even: The Effects of Prior Outcomes on Risky Choice. *Management Science*, 36(6), 643-660.

Tuu, H., Olsen, S., Thao, D., & Anh, N. (2008). The Role of Norms in Explaining Attitudes, Intention and Consumption of a Common Food (fish) in Vietnam. *Appetite*, 51(3), 546-55.

Verdipapirfondenes forening. (2021, 21. juni). Ny undersøkelse: Rekordmange nye fondssparere i år. Hentet fra <https://vff.no/news/2021/ny-undersokelse-rekordmange-nye-fondssparere-i-ar>

Verdipapirforetakenes forbund. (2015, 3. juni). Risiko ved investering i finansielle instrumenter. Hentet fra <https://www.vpff.no/For-investor/Finansielle-instrumenter>

Wang, J., & Wallendorf, M. (2006). Materialism, Status Signaling, and Product Satisfaction. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 34(4), 494-505.

Watson, J. J. (2003). The Relationship of Materialism to Spending Tendencies, Saving, and Debt. *Journal of Economic Psychology*, 24(6), 723-739.

Widyastuti, U., Suhud, U., & Sumiati, A. (2016). The Impact of Financial Literacy on Student Teachers' Saving Intention and Saving Behaviour. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 7(6), 41-48.

Zhang, D. C., Highhouse, S. & Nye, C. D. (2019). Development and Validation of the General Risk Propensity Scale (GRiPS). *Behavioral Decision Making*, 32(2), 152-167.

Zolait, A. H. S. (2014). The Nature and Components of Perceived Behavioural Control as an Element of Theory of Planned Behaviour. *Behaviour & Information Technology*, 33(1), 65-85.

Yanovitzky, I. & Rimal, R. N. (2006). Communication and Normative Influence: An Introduction to the Special Issue. *Communication Theory*, 16(1), 1-6.

Yong, A. G. & Pearce, S. (2013). A Beginner's Guide to Factor Analysis: Focusing on Exploratory Factor Analysis. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 9(2), 79-94.

Vedlegg

Vedlegg 1: Korrelasjonsmatrise ressurser og barrierer

	Kunnskap	Kontroll	Mestring
Kunnskap	1	0,527**	0,758**
Kontroll	0,527**	1	0,633**
Mestring	0,758**	0,633**	1

** Signifikant på 0,01 nivået (2-tailed)

Vedlegg 2: Bekreftende faktoranalyse

Begreper/indikatorer	Faktorladning	Composite Reliability
Intensjon		,97
I løpet av de neste fem årene har jeg planer om å spare i aksjer og/eller fond	,96	
Jeg har et mål om å spare i aksjer og/eller fond i løpet av de neste fem årene	,96	
I løpet av de neste fem årene ønsker jeg å spare i aksjer og/eller fond	,95	
Holdning		,91
For meg er det å spare i aksjer og/eller fond ... ufornuftig/fornuftig	,79	
For meg er det å spare i aksjer og/eller fond ... kjedelig/spennende	,84	
For meg er det å spare i aksjer og/eller fond ... utilfredsstillende/tilfredsstillende	,85	
For meg er det å spare i aksjer og/eller fond ... negativt/positivt	,87	
Injunktiv norm		,76
Personer som er viktig for meg mener jeg burde spare i aksjer og/eller fond	,89	
Personer som er viktig for meg forventer at jeg skal spare i aksjer og/eller fond	,675	
Personer som er viktig for meg vil støtte meg dersom jeg velger å spare i aksjer og/eller fond	,57	
Deskriptiv norm		,67
Hvor mange av dine nære venner sparer i aksjer og/eller fond	,56	
Hvor mange av familiemedlemmene dine sparer i aksjer og/eller fond	,85	

Kunnskap		,93
Min kunnskap om aksjer og/eller fond er: utilstrekkelig/tilstrekkelig	,94	
Min kunnskap om aksjer og/eller fond er svært dårlig/svært god	,94	
Jeg vet hvordan sparing i aksjer og/eller fond fungerer	,85	
Personer som står meg nær ville beskrevet meg som en ekspert på sparing i aksjer og/eller fond	,75	
Kontroll		,82
Hvis jeg ville kunne jeg lett spare i aksjer og/eller fond	,77	
For meg vil det å spare i aksjer og/eller fond være: helt umulig/svært mulig	,87	
Det er for det meste opp til meg om jeg kan spare i aksjer og/eller fond	,64	
Materialisme		,86
For meg er det å kjøpe nye eiendeler og ting ...	,63	
Jeg beundrer mennesker som eier dyre hjem, biler, klær og andre materielle ting	,81	
Jeg verdsetter materielle ting i livet mitt	,70	
Jeg ville vært lykkeligere om jeg hadde mulighet til å kjøpe flere materielle ting	,74	
Jeg liker å eie ting som kan imponere andre	,80	
Høy status i livet er ...*	,61*	
Trygghetsfølelse		,87
Personlig sikkerhet i livet er ...	,73	
I mitt liv er trygghet ...	,91	
Stabilitet i livet er ...	,83	
Prestasjon		-
Å oppnå suksess i livet er ...	,84	
Å oppleve mestringsfølelse i livet er ...*	,45*	
Risiko		,91
Jeg unngår situasjoner med risiko (R)	,73	
Jeg synes det er spennende å ta risiko	,93	
Å ta risiko gjør livet mer gøy	,92	
Jeg tar masse risiko	,80	
Jeg har troen på å ta sjanser	,68	
Jeg ville valgt å ta risiko selv om det var sannsynlig med negative konsekvenser*	,58*	
Optimisme		,80
I usikre tider, forventer jeg som regel det beste	,63	
Jeg forventer at ting skal gå min vei	,86	
Når jeg begynner med noe nytt forventer jeg å lykkes	,76	
Jeg tenker optimistisk om fremtiden*	,55*	
Planmessighet		,81
Jeg liker orden	,60	

Jeg glemmer ofte å legge ting tilbake på riktig plass (R)	,75	
Jeg er rotete (R)	,93	
Fremtidige konsekvenser		,88
Når jeg sparer liker jeg å tenke på hvordan jeg skal leve i fremtiden	,76	
Når jeg tar en avgjørelse om sparing, vurderer jeg alltid hvordan det kan påvirke meg i fremtiden	,87	
Jeg vurderer ofte hvordan fremtiden kan bli, og prøver å påvirke den gjennom min sparing	,88	
Når det kommer til sparing er jeg villig til å ofre noe nå for å få det bedre i fremtiden*	,59*	
Min sparing påvirkes av fremtidige konsekvenser*	,55*	

*Fjernet

(R) Reversert i SPSS

Modelltilpasning bekreftende faktoranalyse:

Modelltilpasning	
Kji-kvadrat / df	1,520
P-verdi	,00
CFI	,954
RMSEA	,040
TLI	,947

Vedlegg 3: Spørreskjema

Intensjon til å spare i aksjer og fond

Side 1

Obligatoriske felter er merket med stjerne *

Intensjon til å spare i aksjer og fond

Dette er en spørreundersøkelse i forbindelse med vår masteroppgave i økonomi og administrasjon ved Handelshøyskolen i Tromsø, UiT Norges Arktiske Universitet. Vi ønsker å undersøke hvilke faktorer som påvirker din holdning til å spare i aksjer og fond. Vårt spørreskjema er åpent for alle over 18 år uavhengig om du sparer eller ikke har spart i aksjer og fond.

Dersom svaralternativene ikke beskriver din situasjon, ønsker vi at du velger det svaralternativet som passer deg best. Svarene dine vil være anonymisert og skal kun brukes i vår studie. Svarene vil bli slettet etter fullført studie våren 2022. Undersøkelsen vil ta omkring 10 minutter. Håper du vil ta deg tid til å svare så ærlig og oppriktig du kan. Dersom du opplever problemer eller har spørsmål tilknyttet undersøkelsen kan du ta kontakt med undertegnede på e-post eller telefon.

Som takk for din deltakelse kan du være med i trekningen av et gavekort på 500 kroner!

På forhånd takk!

Kristine Kverneland og Terese Soléng Bertnes

Masterstudenter ved Universitetet i Tromsø - Norges Arktiske Universitet

E-post: kkv039@uit.no og tbe100@uit.no

Telefon: +47 468 04 617 og +47 478 61 053

Obligatoriske felter er merket med stjerne *

Hva bør du tenke på når du svarer på undersøkelsen?

Prøv å svar på spørsmålene så godt du kan uten å ta hensyn til dagens usikre situasjon med tanke på korona og den spesielle situasjonen i Ukraina. Vi ønsker å undersøke folks generelle holdninger knyttet til sparing i aksjer og fond.

Mange av spørsmålene kan oppfattes som svært like av hensyn til hvordan vi skal måle de i statistiske analyser. Dersom du oppfatter de som like- svarer du likt. Om du oppfatter dem som ulike- svarer du ulikt.

Obligatoriske felter er merket med stjerne *

Generelle opplysninger

Kjønn *

Kvinne

Mann

Alder *

18-25 år

26-35 år

36-45 år

46-59 år

Over 60 år

Yrkessituasjon *

Velg den som beskriver situasjonen din best.

Student

Fulltidsansatt

Deltidsansatt

Pensjonist/uføretrygdet/arbeidsledig

Annet

Høyeste fullførte utdanning *

Grunnskole

Videregående skole

3 år høyere utdanning

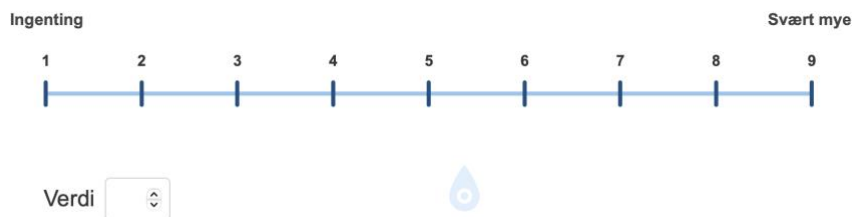
5 år høyere utdanning

Mer enn 5 år høyere utdanning

Obligatoriske felt er merket med stjerne *

Din sparing

Hvor stor andel av det du tjener sparer du? *

Hvor stor andel av det du har skaffet deg på annen måte (arv, gave, premier, etc.) enn gjennom lønn og bonus, sparer du? *

Hvordan sparer du for tiden (siste året)?

Aksjer *

Fond *

Bankinnskudd *

Pensjonssparekonto eller IPS *

Eiendom *

Annet *

For eksempel kunst, biler eller andre samlingsobjekter

Hvor lenge har du spart av det du tjener selv? *

Obligatoriske felter er merket med stjerne *

Planer om og holdninger til sparing i aksjer og/eller fond

Dersom du sparer i aksjer og/eller fond i dag svarer du utfra om dette er noe du vil fortsette med de neste fem årene.

I løpet av de neste fem årene har jeg planer om å spare i aksjer og/eller fond *

Jeg har et mål om å spare i aksjer og/eller fond i løpet av de fem neste årene *

I løpet av de fem neste årene ønsker jeg å spare i aksjer og/eller fond *

Hvordan vurderer du sparing i aksjer og/eller fond?

For meg er det å spare i aksjer og/eller fond...

For meg er det å spare i aksjer og/eller fond...

For meg er det å spare i aksjer og/eller fond...

For meg er det å spare i aksjer og/eller fond...

Påvirkning og sparing

"Personer som er viktig for meg" innebærer familie, venner eller andre nære.

Personer som er viktig for meg mener jeg burde spare i aksjer og/eller fond *

Personer som er viktig for meg forventer at jeg skal spare i aksjer og/eller fond *

Personer som er viktig for meg vil støtte meg dersom jeg velger å spare i aksjer og/eller fond *

Personer som er viktig for meg sparer selv i aksjer og/eller fond *

Hvor mange av dine nære venner sparer i aksjer og/eller fond? *

Hvor mange av familiemedlemmene dine sparer i aksjer og/eller fond? *

Ressurser og barrierer

Du kan svare på spørsmålene selv om du sparer i aksjer og/eller fond i dag.

Hvor mye kontroll har du over egen sparing i aksjer og/eller fond? *

Hvis jeg ville kunne jeg lett spare i aksjer og/eller fond *

For meg vil det å spare i aksjer og/eller fond være: *

Det er for det meste opp til meg om jeg kan spare i aksjer og/eller fond *

Hvor lett/vanskelig er det for deg å velge om du skal spare i aksjer og/eller fond? *

Mestringsevne og sparing

Hvor sikker er du på at du mestrer og får til å spare i aksjer og/eller fond? *

Hvor sikker er du på at du vil overkomme hindringer som kan motvirke din sparing i aksjer og/eller fond? *

Jeg tror jeg har det som skal til for at jeg skal kunne spare i aksjer og/eller fond *

Hvordan vil du beskrive din evne til å spare i aksjer og/eller fond: *

Kunnskap om aksjer og/eller fond

Min kunnskap om aksjer og/eller fond er: *

Min kunnskap om aksjer og/eller fond er: *

Jeg vet hvordan sparing i aksjer og/eller fond fungerer *

Personer som står meg nær ville beskrevet meg som ekspert på sparing i aksjer og/eller fond *

Sammenlignet med folk flest vet jeg lite om sparing i aksjer og/eller fond *

Hva er viktig for deg som person?

Å oppnå suksess i livet er... *

Å oppleve mestringfølelse i livet er... *

Andres vurdering av meg som person er... *

Personlig sikkerhet i livet er... *

I mitt liv er trygghet... *

Stabilitet i livet er... *

For meg er det å kjøpe nye eiendeler og ting... *

Høy status i livet er... *

Hva er ditt forhold til materialistiske eiendeler/ting?

Jeg beundrer mennesker som eier dyre hjem, biler, klær og andre materielle ting *

Jeg verdsetter materielle ting i livet mitt *

Jeg ville vært lykkeligere om jeg hadde mulighet til å kjøpe flere materielle ting *

Jeg liker å eie ting som kan imponere andre *

Hvordan tenker du på fremtiden?

Når jeg sparer liker jeg å tenke på hvordan jeg skal leve i fremtiden *

Når jeg tar en avgjørelse om sparing, vurderer jeg alltid hvordan det kan påvirke meg i fremtiden *

Jeg vurderer ofte hvordan fremtiden kan bli, og prøver å påvirke den gjennom min sparing *

Når det kommer til sparing er jeg villig til å ofre noe nå, for å få det bedre i fremtiden *

Min sparing påvirkes av fremtidige konsekvenser *

Hvordan vil du beskrive deg selv?

Jeg unngår situasjoner med risiko *

Jeg synes det er spennende å ta risiko *

Å ta risiko gjør livet mer gøy *

Jeg tar masse risiko *

Jeg har troen på å ta sjanser *

Jeg ville valgt å ta risiko selv om det var sannsynlig med negative konsekvenser *

Vennene mine ville beskrevet meg som grundig *

Jeg liker orden *

Jeg glemmer ofte å legge ting tilbake på riktig plass *

Jeg er rotete *

Jeg er pliktoppfyllende *

Jeg tenker optimistisk om fremtiden *

I usikre tider, forventer jeg som regel det beste *

Jeg forventer at ting skal gå min vei *

Når jeg begynner med noe nytt forventer jeg å lykkes *

